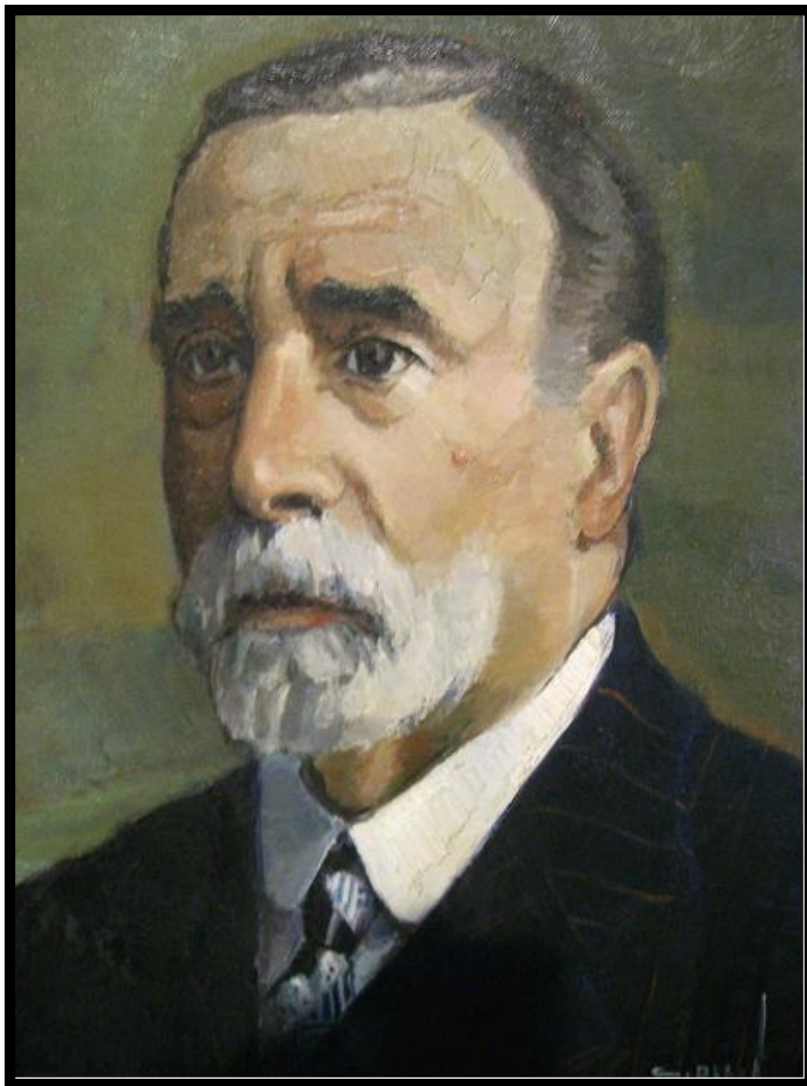

EMILI SOLER I FORS

Mestre de Mont-roig

(1871-1945)

EMILI SOLER I FORS

Mestre de Mont-roig

L'EDIFICI DE LES ESCOLES

HISTÒRIA DE LA SEVA CONSTRUCCIÓ

i altres fragments de les seves memòries

MOTIVACIÓ

L'any 2009, el pregoner de la Festa Major fou l'Emili Soler i Calucho, nét de qui fou mestre de Mont-roig i artífex (juntament amb Agustí Sardà) de la construcció de l'actual Casa de Cultura.

L'Estanislau Roca, amic personal de l'Emili, em posà en contacte amb ell per concretar petits detalls del pregó, per al qual havia estat convidat. En els primers contactes telefònics que vam tenir, aviat ja parlàrem de la possibilitat de publicar el llibre, que ja estava escrit per l'avi Emili Soler feia un segle, sobre les dates, dades i detalls de l'esmentada construcció.

Aleshores, jo era tinent d'alcalde d'Acció Social de l'Ajuntament de Mont-roig (2007-2011) i, amb l'avinentsa que aviat entràrem a l'any 2010, centenari de la construcció suara esmentada, vaig consultar amb els companys del consistori, la possibilitat de publicar dit llibre en suport paper. Amb la voluntat expressada de l'equip de govern perquè la publicació fos possible, es va arribar a fer públic (jo mateix ho vaig dir en un acte públic, amb el permís del Sr. Morancho, aleshores alcalde i regidor d'hisenda).

Dissortadament, aquesta voluntat de publicació del llibre, ja expressada al bon amic Emili Soler i Calucho, i que molt ens havia alegrat, no fou possible per manca del necessari pressupost econòmic.

Han passat uns anys i ara, el 2015, aprofitant l'avinentsa de **Ressò mont-roigenc** en versió digital, hem acabat tenint la possibilitat de publicar un tros ben important de la història de Mont-roig com és la història de la construcció de les Escoles. La joia és immensa i la gran alegria que sentim, més que justificada.

No puc acabar aquest petit escrit sense donar les gràcies a l'Emili Soler i Calucho, i a la seva família, per donar-nos el permís per publicar aquest llibre i ajudar-nos a omplir el buit que teníem sobre aquesta ingent obra de fa poc més d'un segle i a l'amic Estanislau Roca que, a través d'ell, això haurà estat possible. Moltes gràcies a tots!

Miquel Anguera i Brú

PRÒLEG 1

Emili Soler i Fors, pedagog vocacional, mestre pioner d'una visió avançada i progressista de l'educació al principi del segle XX i activista social a Mont-roig del Camp, el seu poble d'adopció, va treballar intensament al llarg de la seva vida perquè els ciutadans poguessin tenir una formació i una cultura sòlides, tan fermes que els permetés «regir amb encert el seu futur». Estava convençut que en l'educació dels nostres fills rau l'esperança del nostre futur com a país, una afirmació que jo mateix comparteixo.

Emili Soler i Fors (1871-1945) va ser, abans que res, un home compromès amb el món educatiu des de jove, com ho demostra el fet que amb només 25 anys va aconseguir la plaça de mestre de poble a Mont-roig del Camp. La seva pedagogia era pràctica i viscuda, una escola activa i, sobretot, participativa, el mateix model que la República va instaurar posteriorment durant els anys que va ser vigent. Soler i Fors va situar Mont-roig a l'avantguarda educativa del Camp de Tarragona, i m'atreveiria a dir de Catalunya, ja en els primers anys del segle XX. Innovador en els seus mètodes educatius –deixava estones de pati i descans dins de l'horari escolar en un moment en què no era costum fer-ho–, el mestre va aconseguir millorar les condicions d'escolarització dels alumnes del poble amb la construcció, després de dotze anys de gestions, d'un nou edifici per a les escoles. El dia que es va inaugurar, el 17 de gener de 1911, Emili Soler i Fors, en un discurs ple d'emoció i orgull, reivindicà l'educació com a dret humà i la transcendental funció de l'ensenyament per a millorar la cultura de la ciutadania.

De la seva biografia destaca que va ser el primer mestre de Catalunya a rebre la Creu de l'Ordre Civil del rei Alfons XII. Soler i Fors també impulsà altres projectes cabdals per al creixement de Mont-roig del Camp, com ara la creació del Casino Agrícola, la Caixa d'Estalvis i el Sindicat Agrícola.

Però si per alguna cosa es recorda el mestre de Mont-roig és per haver despertat l'afany de coneixement de diverses generacions, per haver-les ensenyat a pensar. El seu llegat de valors, la disciplina –en el millor sentit de la paraula–, el treball, el deure, la tenacitat, la participació social i el treball per al bé comú encara perviuen en el record i la gratitud dels seus alumnes. Ell va formar diverses generacions de ciutadans compromesos i amb capacitat crítica de pensament en el marc d'una escola que apostava pel diàleg. Entre tots els estudiants que van obrir el ulls al món amb el mestre Emili Soler, hi ha el meu avi patern, Ernest Benach. A la meua família hi ha hagut diferents mestres, justament la meua àvia Antònia Nolla també va ser deixeble d'Emili Soler. Sospito, doncs, que la influència del bon mestre en els seus alumnes va despertar moltes vocacions.

Emili Soler encarna la vàlua dels mestres de poble, la persona de referència respectada per tothom, exemple de comportament i coneixement. Els mestres de poblacions petites són mestres de capçalera, mestres tutors, mestres guia i mestres acompanyants en el procés de creixement i maduració personal dels alumnes.

El llibre que teniu a les mans recull les vivències del mestre Emili Soler. Són les seves impressions i els seus sentiments, escrits en primera persona en l'etapa de maduresa; reflexions, al cap i a la fi, d'una generació que va viure una època de canvis. Les seves paraules no es queden tan sols en l'anècdota personal: dibuixen una part de la història de Catalunya a les darreries del segle XIX i al principi del XX, i deixen prou clar que les

nostres relacions amb Espanya mai no han estat fàcils.

Ernest Benach i Pascual

M.H. President del Parlament de Catalunya (2003-2007)

PRÒLEG 2

Quan jo era petit —tenia cinc anys—, va morir el meu avi Emili Soler i Fors. Era el dia 22 de novembre de 1945. Sempre el recordo escrivint en el seu despatx de la casa número quatre del carrer Tomàs, a Vilanova i la Geltrú. Anava amb una gorra i un vestit que ara, amb el pas del temps, em recorda l'aspecte de Pío Baroja. Portava una barba blanca que li donava solemnitat i feia molt respecte. De vegades anava al seu despatx i li demanava un trosset de pega dolça que ell guardava en una caixeta d'alumini per a quan tossia.

El meu avi escrivia les seves memòries en unes llibretes de tapes vermelles, amb una ploma de mànec de fusta que sucava en un tinter de vidre i tap de suro. Feia una lletra preciosa i s'entenia tot. Tenia lletra de notari, més ben dit: tenia lletra de mestre. Eren les memòries d'un pedagog vocacional, un enamorat de l'ensenyament.

Nascut a Canet de Mar l'any 1871, havia estat mestre d'Amposta als disset anys, i va prendre possessió de l'escola de Mont-roig el dia 17 de novembre de l'any 1896, quan en comptava vint i cinc. Es va casar amb una filla de Mont-roig, Adelina Serra Sabater, i tingueren dos fills: Emili i Salvador. El primer, pedagog, i el segon, magistrat de Barcelona. Tingué una activitat professional molt intensa a Mont-roig, així com una gran participació en les activitats ciutadanes, i va contribuir decisivament a la construcció de l'edifici de les escoles, pensat amb uns criteris progressistes i d'una pedagogia avançada. Inaugurat l'any 1911, era el més innovador de la comarca i, fins i tot, de tot Catalunya. Després ha estat destinat a seu de l'Ajuntament de la vila i, actualment, és la Casa de Cultura Agustí Sardà.

Va ésser —com ell mateix explica— el vertader inspirador de posar el nom d'Agustí Sardà al carrer que encara existeix, i també va participar molt activament en la seva elecció com a senador per Tarragona l'any 1907. Va contribuir a la creació del sindicat agrícola i de la caixa d'estalvis i va col·laborar en el desenvolupament industrial i agrícola del municipi. L'any 1910 se li concedir la Creu d'Alfons XII pels seus mèrits en relació amb l'ensenyament a Mont-roig. Va escriure articles a diaris de Tarragona i publicacions del magisteri. De Mont-roig passà a Barcelona com a inspector d'ensenyament primari.

Darrerament he fullejat, una vegada més, aquestes memòries escrites a mà que tenen centenars de folis i parlen de tota una època de la nostra societat a les darreries del segle XIX i a principis del XX. Crec que pot ser interessant fer públic els escrits que fan referència a la seva estada a Mont-roig i altres passatges.

El 17 de novembre de 2006 es compliran cent deu anys de l'arribada a Mont-roig del meu avi Emili.

He inclòs, d'aquestes memòries, també els passatges que he considerat més interessants i que feien referència a d'altres actuacions pròpies de la vida social de Mont-roig en aquells començaments del segle XX.

He fet esment, tanmateix, del nom de tots els alumnes que assistiren a classe amb ell —pràcticament tot el poble—, la qual cosa ha estat possible gràcies al record que en tenen

del mestre els seus fills i, àdhuc, alguns néts dels alumnes del meu avi. He d'agrair aquesta tasca especialment a la meva cosina Magdalena Serra, que, amb el seu entusiasme i la seva prodigiosa memòria, ha sabut anar preguntant sobre aquest particular i ha trobat una bona resposta col·lectiva de memòria històrica. Altres noms han estat trobats, amb les seves signatures autèntiques i originals, en l'àlbum de record que l'Ajuntament de Mont-roig li va dedicar en l'homenatge de l'any 1918.

Ja inspector d'ensenyament a Barcelona, durant la dictadura de Primo de Rivera, va tenir una enganxada amb el governador civil de Barcelona, el general Milans del Bosch, que pretenia que li donés una relació dels mestres que ensenyaven en català a les escoles de Barcelona per confinar-los lluny, i, en negar-s'hi, va ser traslladat com a represàlia a la ciutat de Palència. Malgrat això, va fer arribar personalment les seves queixes al ministre d'Educació Pública, que visità personalment a Madrid. Aquest li va facilitar tornar a Barcelona, on es jubilà en complir l'edat de setanta anys.

Vull agrair molt especialment a tot l'Ajuntament de Mont-roig, al seu alcalde Miquel Anguera i Brú i a l'arquitecte mont-roigenc Estanislau Roca i Blanch l'interès cultural que han posat perquè es divulgessin aquests fragments de la història de la Vila protagonitzada per l'avi Emili, mestre de Mont-roig.

Emili Soler i Calucho
Barcelona, juliol de 2006

LES MEVES MEMÒRIES

PRESENTACIÓ

En apropar-se la data de la meva jubilació, he pensat si tal vegada seria convenient escriure unes memòries tant pel que fa a aspectes de la meva vida professional com a anècdotes de caràcter particular. Ja ha arribat el moment, i és hora de decidir-me, ja que no convé retardar-ho gaire, perquè les meves facultats intel·lectuals poden entrar en període de decadència.

Em pregunto si aquest treball literari tindrà alguna utilitat, perquè cal tenir en compte que tot treball que es consideri inútil, no estimula gaire portar-lo a terme.

Si algun dia em llegeix algú, podrà pensar si vaig estar encertat o si ell ho hagués fet millor, de trobar-se en el meu cas. Que no cregui que tinc la pretensió d'haver fet coses extraordinàries. Jo he tingut una vida vulgar, i he procurat sempre complir amb els meus deures anant a la recerca d'una vida honrada i tranquil·la, sense afanys de vanitat i d'orgull. M'interessa consignar que sempre he entès que per ser bon cristià és necessari tenir en compte que no només es fan pecats per comissió, sinó que també per omissió, és a dir, que no n'hi ha prou a no fer mal a ningú, sinó que és necessari també fer el bé.

PRELIMINARS

Vaig néixer el dia 30 d'abril de l'any 1871, a Canet de Mar, província de Barcelona, diòcesi de Girona. Vaig ser batejat l'endemà a l'església parroquial amb els noms d'Emili, Martí i Joan, com a fill de Martí Soler i Oms i Anna Fors Batistapau, ambdós naturals de Canet de Mar.

En la meva infància, a més dels meus pares, vivia amb el meu germà Josep, que tenia quatre anys més que jo, i la meva germana Salvadora, que tenia quatre anys menys. També vivia amb nosaltres l'àvia paterna Maria.

La meva família, de posició modesta, la constituïen persones laborioses que no procuraven una altra cosa que viure honradament. La meva mare va tenir la satisfacció de veure els seus tres fills amb carrera, ocupant càrrecs per oposició. El meu pare va morir abans que cap dels tres germans acabéssim la carrera, de manera que va ser la nostra mare la que ens va ensenyar el camí de la vida. Era persona il·lustrada, tenia sentit pràctic i una gran dosi de sentit comú. No tenia més preocupació que el benestar dels seus fills. Li agradava molt que li expliquéssim les nostres coses, fins i tot les referides als nostres estudis. Recordo, amb fruïció, que sempre que jo li explicava quelcom interessant, acabava donant-me el mateix consell: "Mira, Emili, procura sempre que ningú hagi de dir res dolent de tu."

En tota la meva vida, la família mai em va posar dificultats en el camí que m'anava traçant, per això el vaig recórrer normalment. Pel meu talent mediocre, no vaig poder fer coses extraordinàries dignes de ser consignades en un llibre destinat al gran públic; però amb el meu tacte i laboriositat, vaig saber sortejar prou dificultats, i vaig realitzar actes favorables per a la cultura del meu país i que a mi em van produir honor i profit. Penso

que la lectura d'alguns d'aquests actes podrien ser d'utilitat a persones que no tinguessin grans ambicions de riqueses ni de falsos honors.

LA MEVA INFÀNCIA

PRIMERS RECORDS

Tinc una idea molt remota de l'última guerra carlina. Pels volts de 1875, passejaven pel meu poble moltes tropes que solien formar-se a la plaça, on els caps passaven revista. Em cridava l'atenció els colors vius dels uniformes dels soldats, i em sorprenien els tocs aguts de corneta. Després em van explicar que aquells moviments de tropa era el replegament de les forces que venien dels camps de batalla.

Vaig ser alumne del parvulari des dels tres als set anys. M'hi acompanyava el meu germà, el qual anava a l'escola elemental, instal·lada en una sala contigua. No m'he oblidat que el mestre portava barba, motiu pel qual els nens li havien tret el malnom de "Barba de Cabra".

[...]

Als set anys vaig passar a l'escola elemental, on hi havia el costum que els nens escrivissin amb plomes d'ocell que, per l'ús, s'espatllaven sovint i el mestre les arreglava tallant-les amb summa habilitat amb el tallaplomes, instrument que precisament rebia aquest nom per la funció que feia d'esmolar plomes d'au. Cada dia abans de la classe d'escriptura, els que tenien la ploma gastada s'alineaven prop de la taula del mestre. Aquest, d'un en un, amb tota cura, els arreglava la punta. Però amb la particularitat que havien d'humitejar abans l'extrem amb saliva, i tenir-la una bona estona a la boca. Els nens quedaven amb la boca tota plena de tinta i no es rentaven, sinó que escopien a terra. Al mestre no se li havia acudit que col·loquessin les plomes en un vas ple d'aigua, on s'haguessin reblanit amb més facilitat.

Això va passar durant molt temps, fins que per allà l'any 1879 van arribar a l'escola les plomes metàl·liques, i van desaparèixer de seguida les d'ocell.

[...]

DEL MEU TRASLLAT A MONT-ROIG

Després d'esperar durant sis anys a Amposta el concurs general per al trasllat a una altra plaça de mestre, l'any 1896 se n'anunciaren una gran quantitat per a tot Espanya. De Catalunya m'interessaven les de El Vendrell, Riudoms, Mont-roig, Tivissa i Gadesa, a la província de Tarragona. Les dues últimes les vaig descartar des d'un primer moment per ser allunyades de Barcelona. Havia d'assegurar-me quines de les tres em convenien més. De les de Riudoms i Mont-roig no en sabia altra cosa que eren molt a prop de Reus. Pensava que, per decidir-me, el millor era anar a visitar-les per formar-me un judici el més ajustat possible.

Aprofitant les vacances de Setmana Santa, el Dissabte de Glòria el vaig passar a Tarragona amb la meva germana que estudiava a l'Escola Normal de Magisteri. El Dia de Pasqua em

vaig traslladar a Riudoms. En arribar, a la tarda, em vaig dirigir directament a la fonda del poble a encarregar el sopar. Després em vaig dirigir a casa de la mestra Rita Lacambra, que m'informà molt amablement de les condicions de l'escola i del poble.

Havent vist Riudoms, el Dilluns de Pasqua, vaig proposar-me seguir viatge a Mont-roig. Era la tarda i el gendre de la senyora Lacambra va acompanyar-me molt amablement a la carretera, a esperar la tartana que em portaria fins al poble. Però la sorpresa va ser grossa en assabentar-me que tot just el Dilluns de Pasqua era l'únic dia de l'any que no feia el trajecte.

—I ara que faig? — pensava.

De Mont-roig em separava una distància d'entre vuit i nou quilòmetres. Anar a peu resultava molt lluny i la tornada em desfeia els meus plans. Vaig dubtar una estona el que calia fer, quan de sobte, vam observar un carro a la llunyania. En preguntar a l'amo si anava cap a Mont-roig contestà afirmativament i li vaig dir:

—Bon home! Em podríeu portar cap al poble, encara que sigui pagant?

I em contestà, sense dubtar gens, i amb una rialla a la boca:

—Pagant, no; però sense pagar, sí. Au, pugeu!

Després de sentir aquestes paraules espontànies, en el meu interior se'm va reflectir una imatge que la gent de Mont-roig devia ser molt franca i hospitalària. La meva forta intuïció em feia pressentir que Mont-roig seria el proper poble on exerciria de mestre i faria arrels. I així va ser.

[...]

LA RELACIÓ AMB EL SENYOR AGUSTÍ SARDÀ

En prendre possessió de l'escola de Mont-roig el dia 17 de novembre de l'any 1896, tenia notícia que el senyor Agustí Sardà Llaberia era director de l'Escola Normal de Madrid, però no sabia que era fill del poble. Als pocs dies la seva germana Juliana va venir a visitar-me en ocasió de presentar-me un fill seu i m'ho va dir. Ho vaig comentar amb alguns amics i em digueren que el senyor Sardà gairebé tots els anys venia a passar l'estiu amb la seva família. Havia estat diputat a Corts en temps de la República i secretari particular del primer president, Estanislau Figueres, fill de Tivissa.¹

Als pocs dies vaig escriure al senyor Sardà oferint-me com a mestre del seu poble natal. Em va contestar amb una carta molt atenta agraïnt-me l'ofertament i confiava de tenir el gust de conèixer-me properament.

A les vacances de l'estiu el senyor Sardà va arribar de Madrid, via València, a l'estació de l'Hospitalet de l'Infant. Els seus parents anaren a esperar-lo en una tartana. En una altra hi anava una comissió de republicans en representació del seu partit. Els integrants d'aquesta comissió, tots ells amics meus, em varen invitar a fer la rebuda al senyor Sardà a l'Hospitalet. Jo vaig acceptar en la meua condició de mestre; ja que ell era director de l'Escola Normal Central de Mestres, però no com a correligionari, ja que jo no era polític.

A l'Hospitalet, després de les frases de rigor en aquests casos i de l'intercanvi d'impressions, vàrem fer el viatge de tornada. L'estació era a unes tres hores de Mont-roig. Vàrem arribar completament de nit. A l'entrada de la vila una quarantena d'homes, tots amics, victorejaven el senyor Sardà, futur diputat republicà i fill il·lustre del poble. El senyor Sardà agraï la rebuda estrenyent les mans de tots els presents i després, en comitiva, se'l va acompanyar fins a casa de la seva germana Juliana. En acomiadar-me d'ell, em va dir de manera afectuosa que ja tindriem ocasió de parlar de temes d'ensenyament.

Al dia següent, vaig trobar pel carrer el metge senyor Loaiza i em va explicar que la comissió de rebuda del senyor Sardà estava disgustada amb mi, que no pensaven invitar-me mai més per a cap altra rebuda. Li vaig preguntar el perquè d'aquesta actitud, i em va respondre que el motiu era que, durant tot el viatge de tornada de l'estació de l'Hospitalet, jo havia parlat contínuament amb el senyor Sardà d'ensenyament i ells no havien pogut parlar de política com era la seva intenció.

Efectivament havia passat això. Durant dues hores el dos havíem estat xerrant només d'ensenyament. Jo estava ansiós de notícies i d'impressions de Madrid relacionades amb l'ensenyament i el senyor Sardà es delitava explicant-me-les, i, alhora, em preguntava

¹ Estanislau Figueres (1819-1882). L'any 1840 ingressà en el Partit Progressista, del qual es va separar per passar a militar en el Demòcrata. L'any 1851 havia estat elegit diputat a Corts per Tarragona. Figueres s'havia mostrat declaradament republicà i dirigí a les Corts aquesta minoria parlamentària. En 1854 havia format part de la Junta Revolucionària de Tarragona i, després del triomf de la Revolució de juliol, va tornar a ser elegit diputat. Fou reelegit en 1862 i 1865. A causa de les persecucions a què el va sotmetre Narváez, va estar desterrat a Pamplona i, posteriorment, va haver de traslladar-se a Avís. Amb el triomf de la Revolució de 1868, va fundar el diari *La Igualdad* i fou elegit diputat (1869-1870). En proclamar-se la Primera República va ser votat cap del Govern i del poder executiu el 12 de febrer de 1873. Exercí el càrrec fins al mes de juliol d'aquest any, en què abandonà el càrrec incapaç de fer front a les divisions polítiques dels republicans. Després de la Restauració va estar temporalment allunyat de l'activitat política i, al voltant de 1880, fundà el Partit Republicà Federal Orgànic.

coses de l'ensenyament a Catalunya. Quan a la tartana es produïa algun silenci entre els dos, els polítics feien preguntes com:

—I que tal el senyor Salmerón?

I el senyor Sardà:

—Molt bé. El vaig veure fa pocs dies a Madrid i, per cert, que en dir-li que jo venia a estiuajar a Catalunya, em va dir que probablement aniria a passar uns dies a Sitges. Crec que aquella vila és molt bonica —acabà dient.

Seguíem parlant els dos. I en el proper silenci tornaven a preguntar-li:

—Què diuen a Madrid de la República?

—Res, són molts els que l'estant esperant; això depèn dels espanyols. Quan els espanyols per la seva cultura i la seva preparació política estiguin en condicions d'ésser governats per la República, estiguin ben segurs que hi haurà un canvi a Espanya i tindrem República. Vostès han de treballar per a això i fer propaganda i adeptes sincers perquè el poble es pugui governar per si mateix.

Però aquestes persones que feien les preguntes no en sabien res de la República, només eren republicans i proud. Desconeixien els problemes que s'havien de resoldre amb l'adveniment d'aquesta forma d'estat i no tenien informació sobre les aspiracions concretes de l'electorat. Per això, només formulaven preguntes al senyor Sardà i no s'atrevien a manifestar les seves pròpies opinions, perquè no en tenien cap. No era d'estranyar, doncs, que el viatge de l'Hospitalet a Mont-roig els resultés desagradable, ja que ells esperaven una altra cosa. Desitjaven saber notícies secretes i les possibilitats del triomf de la República.

HISTÒRIA DEL NOM DEL CARRER D'AGUSTÍ SARDÀ

Un dels meus grans desitjos per tal de poder millorar l'ensenyament a Mont-roig era aconseguir un nou edifici escolar, apreciació en la qual coincidírem plenament amb l'alcalde Joaquim Prous. Però com que la possibilitat d'una nova construcció d'aquestes característiques la vèiem molt llunyana, quasi impossible, vàrem anar estudiant la manera de fer una millora provisional de les instal·lacions existents que facilités el compliment dels deures professionals del mestre. Vàrem afegir a l'espai docent de l'escola una sala que havia estat abans local del jutjat municipal. Aquesta millora, però, no ens va fer desistir del projecte de construir un nou edifici, malgrat les dificultats que vèiem per aconseguir una subvenció de l'Estat. Quan s'acostaven les eleccions, els candidats dels distints partits polítics ens prometien fer gestions prop dels governants, però passats els comicis ningú tornava a parlar-ne.

Un bon dia se'm va ocórrer una idea que li vaig comentar a l'alcalde:

—Senyor Prous —li vaig dir—, crec que hauríem de jugar totes les cartes que tenim sobre la taula per poder aconseguir la construcció de les escoles aquí a Mont-roig, i una de les més importants és la del senyor Sardà, que té molta mà a Madrid dintre del "*Ministerio de Instrucción Pública*".

L'alcalde em va contestar que aquest senyor era amic seu; però, com que en les eleccions els veïns de Mont-roig no li havien tingut cap consideració, creia que no sentia gran entusiasme per complaure els seus paisans. Jo li vaig indicar que si donava el seu nom a un carrer de Mont-roig no només el desagreuariem, sinó que, en certa forma, se l'obligaria a fer el màxim esforç per aconseguir la subvenció de l'Estat. Al Sr. Prous li va semblar encertada la idea i em va prometre de donar-ne compte a l'Ajuntament, ja que l'acord hauria de tenir caràcter oficial.

Posada la qüestió en l'ordre del dia de la següent sessió plenària, es va aprovar el projecte sempre que els veïns del carrer proposat per dur el nom del Sr. Sardà estiguessin conformes amb el canvi de nom. Se'm va encarregar de fer la informació als veïns i vaig demanar que signessin un escrit que havia jo preparat per presentar-lo a l'Ajuntament en què especificava que el carrer que havia de portar el nom del senyor Sardà era la part del carrer Nou que servia per enllaçar la carretera de Reus a Mont-roig amb la seva continuació a la carretera de Pratdip.

Els veïns pertanyents al Partit Liberal no varen signar-lo immediatament, i els carlistes s'hi oposaren frontalment. Em deien:

—Senyor Soler, per a vostè tot el que vulgui, però per al senyor Sardà no, perquè és un enemic polític nostre.

Em costà molt vèncer aquesta resistència de caràcter partidista, i els vaig haver d'explicar a bastament la finalitat que es perseguia amb tot això, que no era altra que aconseguir una subvenció oficial per construir un nou i modern edifici escolar per a Mont-roig. Finalment vaig aconseguir convèncer els carlistes, que em varen dir:

—Miri, senyor Soler, no signo l'escrit per donar gust al Sr. Sardà, sinó per complaure'l a vostè; perquè tinc el ferm convenciment que no persegueix altra cosa que millorar l'ensenyament dels nostres fills.

Finalment vaig presentar la instància a l'Ajuntament, que va acordar per unanimitat accedir a la petició i donar el nom d'Agustí Sardà, fill il·lustre del poble, al vial del carrer indicat. Pres l'acord vaig demanar al secretari de l'Ajuntament que em deixés redactar-lo a fi de donar-hi una forma afalagadora per a l'interessat, amb el propòsit d'aconseguir una més gran eficàcia posterior. El secretari no va posar cap inconvenient i després em va donar les gràcies per haver-lo ajudat a fer un treball una mica delicat al qual no estava acostumat. Al dia següent d'haver passat l'acord al llibre d'actes, la còpia certificada la vaig remetre immediatament al Sr. Sardà, acompanyada d'una afectuosa carta en la qual li feia avinent l'entusiasme que sentia tot Mont-roig en poder donar al seu il·lustre fill una prova d'afecte donant el seu nom a un carrer. Tan aviat com el Sr. Sardà va rebre la notificació juntament amb la meva carta, va escriure al senyor alcalde donant-li les gràcies i a mi em va explicar la immensa satisfacció que li havia produït —i em va manifestar el seu agraïment; ja que no va dubtar ni un moment de la meva participació en tot aquest procés. Acabava la carta d'aquesta manera: "diguí'm amic senyor Soler que he de fer per correspondre a les mostres d'afecte dels meus paisans". Al cap de pocs dies li vaig escriure una carta indicant que el millor que podia fer era treballar des de Madrid perquè l'Estat subvencionés les obres del nou edifici escolar.

No tardà el senyor Sardà en respondre que posaria tots els seus esforços a aconseguir la subvenció. En la carta s'endevinava que havia comprès la finalitat de tota la meua actuació. El senyor alcalde m'havia dit:

—Senyor Soler, ja sap vostè que té tota la meua confiança per fer el que consideri oportú perquè sigui una realitat l'acord que hem pres.

Al cap d'uns dies vaig anar a la Casa Casals de Reus a encarregar dues plaques de ferro amb la inscripció "Carrer d'Agustí Sardà". Van ser fetes en un taller de Barcelona i eren de molt bona qualitat i presentació. El cost va ser de trenta-vuit pessetes. D'això se'n va assabentar el metge del poble, senyor Loaiza. Un dia el vaig trobar pel carrer i em digué:

—Tot el poble aplaudeix l'èxit d'aconseguir donar el nom d'un carrer a Agustí Sardà, però els seus parents, la germana i els nebots, voldrien contribuir a pagar les despeses de les plaques com una manifestació d'estima envers el seu oncle.

Jo els vaig contestar que, tractant-se d'una quantitat tan insignificant, no havia necessitat d'un ajut de la família i que havia decidit pagar-ho de la meua butxaca, ja que estava molt agraït també al senyor Sardà, que em va permetre estar hostatjat a casa seva les primeres tres setmanes de la meua arribada com a mestre de Mont-roig. El senyor Loaiza va acabar dient-me que m'ho havia dit perquè així li havien encarregat i que no havia fet més que limitar-se a transmetre-m'ho. Després la família em va fer arribar la quantitat de 25 pessetes.

Rebudes les plaques, un paleta s'encarregà de col·locar-les. I el mateix dia vaig cursar un telegrama al senyor Sardà donant-li la notícia. Tot seguit li vaig escriure una carta ponderant-li l'entusiasme que havia hagut en el moment de la col·locació de les plaques i de les frases elogioses que s'havien pronunciat al·lusives a l'acte.

LA SUBVENCIÓ PER CONSTRUIR LES ESCOLES

Al cap de pocs dies d'haver enviat el telegrama i la carta al senyor Sardà explicant-li la col·locació de les plaques del seu carrer, vaig rebre contestació donant-me les gràcies. Estava molt content amb la gent de Mont-roig. Al cap de quinze dies vaig tornar a escriure-li preguntant-li, sense embuts, com estava el tema de la subvenció. Em va contestar d'una manera formalista i potser distant. Passaven els dies i res se sabia sobre si seria possible rebre la desitjada subvenció. El carteig meu amb el senyor Sardà es feia constant, com ha de ser en aquests casos. Sovint li deia que els veïns de Mont-roig em paraven pel carrer neguitosos preguntant-me pel resultat de les gestions a Madrid per construir les escoles, i que no sabia què contestar-los. Això no era veritat, però sovint aquests comentaris acceleren els tràmits burocràtics. La resposta que em va donar fou que havia parlat amb el ministre i li havia dit que estudiaria l'expedient amb interès.

Tornava a passar el temps sense notícies de Madrid i de la subvenció no se'n treia l'aigua clara. Jo insistia al senyor Sardà dient que la gent de Mont-roig i els seus amics es queixaven que aquest tema estava parat. La resposta sempre era la mateixa: "que s'estudiava". Cal tenir en compte, però, que a primers de segle en els pressupostos de l'Estat destinats a ensenyament només hi havia una partida anual de cinc-centes mil pessetes per a tota Espanya, és a dir, que es podien subvencionar pocs pobles.

Va arribar un moment que el pas del temps es dilatava tant que les esperances es començaven a perdre. Jo mateix desconfiava que s'acongués el resultat que desitjava. Però se'm va ocórrer una idea. Vaig escriure al senyor Sardà dient-li que a Mont-roig el disgust de la gent era general en veure fracassar les seves il·lusions i, fins i tot, es rumorejava que no seria estrany que un dia apareguessin pintades de protesta a les parets. Clar que res d'això havia succeït, però com que Madrid és molt lluny de Mont-roig, com més exagerava més impressió feia als despatxos de la capital, ja que la distància fa perdre sovint la intensitat de les inquietuds i palpitations ciutadanes.

Finalment, el senyor Sardà em va explicar per carta que havia anat a parlar amb el ministre i li va confessar el compromís en què es trobava amb el seu poble i que no hi havia manera de donar allargues a l'assumpte. Que li demanava, com a cosa personal, si li podia fer el favor. Llavors el ministre li contestà:

—*“Hombre, haberlo dicho antes, señor Sardà. Yo no sabía que se trataba de la subvención para construir una escuela en su pueblo natal. Yo creía que se trataba de uno de tantos pueblos que a usted le votaban en tiempo de elecciones”*.

A partir d'aquí s'havien desembussat les canonades burocràtiques i tots els tràmits es van accelerar. El senyor Sardà em va donar la gran notícia fent-me arribar la carta en què el “*ministro de Instrucción Pública, Domínguez Pascual*” li comunicava haver signat la “*real orden*” que concedia a l'Ajuntament de Mont-roig la quantitat de quaranta mil pessetes, el cinquanta per cent del pressupost aprovat, per construir un nou edifici escolar. Sense perdre temps vaig anar a visitar l'alcalde, a qui vaig mostrar la carta del ministre. En Joaquim Prous va rebre la notícia amb gran alegria, ja que aquesta li permetria iniciar la construcció de les noves escoles del seu poble natal essent alcalde.

La notícia va córrer immediatament per tots els carrers i jo ensenyava la carta del ministre a tots els veïns. La gestió del senyor Sardà va causar una gran alegria al temps que es considerava la gran influència que tenia a Madrid.

Vaig comunicar-li al senyor Sardà l'entusiasme pel resultat de les eficaces gestions a Madrid d'un fill del poble de Mont-roig, com així també ho va fer l'alcalde. Al cap de pocs dies es publicà la disposició a la *Gaceta de Madrid* (avui *Boletín Oficial del Estado*), amb la qual esdevenia oficial la subvenció. Durant uns dies a la Vila no es parlava d'altra cosa. Mai no s'havia fet una obra de tanta importància subvencionada per l'Estat.

Després de les primeres xerrades, la gent començà a pensar en els beneficis de l'esmentada subvenció. No mancaven comentaris com el que deia que "l'Estat donava quaranta mil pessetes, però els veïns n'haurien de pagar quaranta mil més". Aquesta versió ofegà l'entusiasme inicial davant la realitat que el poble hauria de pagar vuit mil duros en vuit anys.

Un dia a la una de la nit l'agutzil trucà a la meua porta i m'indicà que a casa de l'alcalde hi havia una discussió entre els regidors de l'Ajuntament sobre la subvenció i el senyor Prous havia dit que l'únic que coneixia aquesta qüestió bé era el senyor Soler. Com que era estudiós i treballava fins a altes hores de la nit, no seria estrany que encara estigués despert. M'envià l'agutzil per tal que, si no em feia res, anés a la reunió a treure'ls de dubtes en un tema de tant interès. Li vaig dir que només podia fer una cosa així a aquelles hores de la nit per les escoles.

En arribar a casa de l'alcalde tots els allí reunits em feren un seguit de preguntes, les quals vaig anar contestant una per una, satisfent la seva curiositat en un assumpte que a molts els interessava, però que el desconeixien per haver-ho deixat tot en mans del mestre. Molts creien, fins llavors, que només es tractava d'un somni. Diverses varen ser les reunions d'aquest tipus per aclarir alguns conceptes.

Per anar enllestint el projecte em vaig posar en contacte amb dos constructors de la vila, Joan Aragonès i Josep Maria Tost. Els vaig dir que estudiessin el pressupost de l'obra per si desitjaven presentar-se a la subhasta de les obres de l'edifici escolar. Tots dos compregueren la importància que, per a ells, tenia aquest fet i em varen demanar que els ajudés a fer números, que ells no hi estaven gaire acostumats.

Vàrem posar-nos mans a l'obra i vàrem anar estudiant un pressupost partida per partida, ja que els preus s'havien consignat una mica inflats. Els vaig assenyalar la conveniència de fixar un preu mínim, el més reduït possible, que ens servís de base per lluitar en cas que hi hagués competència a l'hora de la subhasta. Els constructors estudiaren el pressupost amb gran dedicació, pensant en el avantatges que tindrien si ells mateixos eren empresaris i constructors. Jo els vaig ajudar en tots els càlculs, principalment en el de cubicació. Això em va permetre fer un estudi complet dels costos de l'obra i em va servir de molt per als tràmits posteriors.

BUSCANT LA MANERA DE CONSTRUIR L'EDIFICI

A mesura que passava el temps, es feia cada cop més avinent la necessitat que tot el poble es posés d'acord en la manera com s'havia de construir l'edifici. El projecte s'havia convertit en una qüestió de prestigi per a Mont-roig i no es podia fer marxa enrere de cap manera. Hi havia opinions per a tots els gustos, per la qual cosa vaig convenir amb l'alcalde de fer una reunió general amb tots els representants per trobar la millor manera d'actuar. Convocarem els regidors de l'Ajuntament, els membres de la Junta d'Ensenyament Primari, les persones de carrera i els primers contribuents fiscals, prenent com a base els propietaris que amb l'Ajuntament formaven el cens per a l'elecció del compromissari en les eleccions a "*senador del reino*". El meu afany era donar la sensació que no es tractava d'una proposta d'un partit polític, sinó de tot el poble.

Els convidats assistiren a la reunió. Vaig explicar detalladament l'estat de l'assumpte, que va ser escoltat amb força interès per part de tothom. El meu projecte era que els treballs de carretatge i de jornalers es fessin mitjançant la fórmula jurídica de prestació personal, a l'efecte que fos més petita la quantitat que s'hagués de pagar per les obres. Per preparar bé l'opinió, havia demanat al meu sogre, Salvador Serra, i a algun amic que, en fer la proposta, l'acceptessin comprometent-se a prestar un jornalero, el carro i la cavalleria quan els toqués el torn. Així ho varen fer. La idea va ser discutida i no va prosperar: es va al·legar que la prestació personal era molt corrent en alguns pobles de la rodalia, però a Mont-roig, no.

Abandonada la idea de la prestació personal, vaig plantejar la manera de presentar-se a la subhasta de les obres. Entenia que havia de ser una comissió la que s'hi presentés, amb la qual cosa les obres costarien menys diners dels que, des d'un principi, es creia, tal com ho havíem estudiat amb els paletes constructors. Un dels problemes era que l'Estat no pagaria la quantitat de 40.000 pessetes, sinó el cinquanta per cent del valor de les obres adjudicades en la subhasta, de manera que si la licitació era de 70.000 pessetes, l'Estat només n'aportava 35.000. Per tant, s'havia d'estudiar la forma que, pagant l'Estat la meitat, el poble pogués pagar una quantitat menor. Però això tan sols es podia aconseguir nomenant una comissió que mereixés la màxima confiança de tots els veïns. Aquesta la van formar l'alcalde i el mestre, i va merèixer la conformitat; per la qual cosa aquestes dues persones resolgueren: l'alcalde per la seva autoritat i el mestre pel coneixement ampli del tema.

Els dos vàrem tenir diverses entrevistes. Jo li vaig proposar constituir una entitat que concorregués a la subhasta, i que després en fariem una altra amb la condició que els guanys havien de ser a favor del municipi. A l'alcalde li va semblar bé el meu pla, però sense necessitat de constituir una altra entitat. Em vaig negar a aquesta fórmula, ja que no volia assumir tanta responsabilitat. Finalment, s'acordà portar a terme la meua idea, que era constituir legalment una societat industrial amb l'objecte de construir immobles. Aquesta societat acudiria a la subhasta i, si s'aconseguia ser el millor postor, s'encarregaria de les obres amb tots els avantatges i responsabilitats. L'entitat donaria feina als paletes de Mont-roig. A l'hora de nomenar les persones que haurien de formar la comissió hi va haver recels per part de l'alcalde. Jo considerava que havien de ser dos liberals i dos carlistes els altres integrants de la comissió, mentre que l'alcalde creia prematur que els carlistes ja ocupessin càrrecs de confiança al consistori. El vaig convèncer de la necessitat que els carlistes també formessin part de la comissió; perquè, com que

la construcció de l'edifici era de preveure que durés vuit anys, la comissió hauria d'actuar durant tot aquest període de temps, i podien succeir moltes coses en la política de Mont-roig, de manera que m'interessava que fossin les dues parts polítiques les que donessin suport a la meva actuació i, així, evitar enfrontaments d'ambdues parts amb la construcció de l'escola com a rerafons polític. L'alcalde comprengué de seguida els meus raonaments i començarem a buscar les persones adients que la formarien. Jo vaig indicar que cada partit elegís els seus representants. Ell em preguntà el meu parer sobre si, per part dels liberals, hi havien de figurar els senyors Pere Aragonès i Francesc Sabater. Jo vaig assentir i vaig invitar els carlistes a fer el mateix. Van proposar els senyors Josep Farré i Josep Munté.

El meu projecte era que la comissió es reunís a la casa rectoral, com a lloc neutral i estrany als apassionaments polítics, cosa que s'havia de tenir molt en compte a Mont-roig a començament de segle. Vaig demanar la conformitat al senyor rector, però em va contestar que considerava prudent consultar-ho amb l'arquebisbe de Tarragona, doctor Costa i Fornaguera, el qual no solament ho va autoritzar, sinó que li recomanà al senyor rector que donés tot el suport necessari per a l'alta finalitat que es perseguia amb la construcció de l'escola.

En la primera reunió era necessari nomenar un president de la societat, que havia de constituir-se oficialment mitjançant escriptura notarial i inscripció al registre mercantil situat a l'edifici del Govern Civil de Tarragona. Ningú no volia ser-ho per la responsabilitat que comportava. Des d'un primer moment es va dir que ho fos jo, però els vaig dir que em semblava que, de cara al poble, el fet que tot ho fes una sola persona i forastera com jo podria ser inconvenient, a més els vaig fer veure que, si s'havia de demanar algun préstec, era millor que al davant de la societat hi figurés una persona del poble amb patrimoni propi i solvència bancària. No ens posàvem d'acord en el nom. Vaig plantejar un tipus d'organització en la qual jo fes de secretari amb estret contacte amb el president.

—*“I tota vegada que el senyor Aragonès viu al costat de l'escola i passa cada dia diverses vegades per davant —vaig insinuar—, li serà fàcil donar-me un encàrrec o algun avís i, per tant, considero que és el més indicat per ser president i donar el seu nom a la societat”.*

Acceptada la meva proposta, el senyor Aragonès acceptà el càrrec. Posats tots d'acord, vam donar la sessió per acabada. Eren les onze de la nit i el senyor Aragonès, en sortir de la reunió, ens va dir que anava una estoneta al casino a fer-la petar.

—*“Allí explicaré a alguns amics la constitució que acabem de fer de la meva societat industrial i els diré també que vostès m'han nomenat president”.*

EL SOLAR PER AIXECAR L'EDIFICI

Arribats aquí s'havia de tractar la compra del solar on construir l'edifici. Es va parlar de dos llocs dintre del poble que els respectius propietaris estaven disposats a vendre. Un estava situat al centre de la vila, el propietari del qual era el senyor Joaquim Boronat, veí de Mont-roig. L'altre, a l'entrada a mà esquerra, i el propietari era Ramon Vidiella, advocat i veí de Reus. El primer no estava molt ben situat però era molt cèntric. El segon era en un extrem, però tenia més perspectiva. En Boronat, de seguida, fa fixar el preu en cinc mil pessetes, mentre que el senyor Vidiella va dir que ho estudiaria. En Vidiella venia tot sovint a Mont-roig a cuidar de les seves finques. Li vaig donar pressa diverses vegades:

—*“Senyor Vidiella, l'Ajuntament està pendent que fixi el preu del seu terreny per prendre un acord de compra”.*

Sempre em contestava amb aire una mica capficat, sense resoldre res. Finalment li vaig dir que tenia temps de donar la resposta fins al dimarts de la setmana vinent, ja que el dimecres es reunia l'Ajuntament per prendre l'acord que considerés més adient. Va arribar el dimecres i res havia contestat tampoc en Vidiella. Finalment l'Ajuntament, cansat d'esperar, va acordar comprar el solar d'en Joaquim Boronat per la quantitat de 5.000 ptes.

El diumenge següent, vaig trobar en Vidiella pel carrer i li vaig dir:

—*“Senyor Vidiella, quina plantonada, renoi, amb allò del solar. Encara estem esperant la seva resposta sobre el preu definitiu i, atès que no n'havíem sabut res més, l'Ajuntament ha comprat el d'en Boronat”.*

—*“Com? —contestà neguitós—, si el dilluns mateix vaig tirar la carta al correu i havia d'haver-la rebut el dimarts, en la qual els deia que venia la finca per 3.500 ptes”.*

—*“Doncs som diumenge —vaig contestar-li— i encara no l'he rebuda”.*

L'home quedà tot parat confiat que m'havia escrit. De sobte, de manera instintiva i amb cara de preocupació, va posar les mans a les butxaques de l'americana i, enmig d'altres papers arrugats, hi va trobar la carta que s'havia oblidat de llençar a la bústia amb el segell i tot.

Aquesta distracció del senyor Vidiella va fer que l'edifici s'aixequés en el lloc on és actualment i no en un altre.

Acordada la compra del solar d'en Boronat es va encarregar fer l'escriptura al notari de Mont-roig, senyor Josep Valls. En el pressupost oficial de les obres constava que en la compra del solar es van invertir la quantitat de sis mil cinc-cents pessetes, però el propietari el cedia per cinc mil pessetes, que era el preu acordat —però aquesta rebaixa la feia per afavorir l'Ajuntament. Redactada l'escriptura, es va voler donar certa solemnitat a la seva protocol·lització i es va reunir tota la corporació al saló de sessions, amb la Junta Local d'Ensenyament Primari, les cinc persones que formaven part de la Comissió Constructora de l'Edifici i el propietari del solar. Entre el reunits regnava el més gran entusiasme perquè s'anava a donar el primer pas en ferm per construir l'edifici. El notari

va llegir el document que va estar escoltat en el més gran dels silencis. En acabar, els reunits manifestaren la seva satisfacció. Jo em vaig aixecar i vaig demanar la paraula. Els concurrents es varen estranyar, però vaig fer notar que l'escriptura tenia un defecte i era que s'havia fet constar com a preu total la quantitat de 5.000 ptes., quan de fet eren 6.500, ja que el propietari havia volgut col·laborar en el projecte rebaixant 1.500 ptes, però a títol de donació i no en concepte de rebaixa, i que així s'havia de fer constar al document notarial. Aquest punt, tenint en compte que l'Estat abonava el cinquanta per cent del pressupost del cost total, era molt important perquè representava un estalvi per a les butxaques dels veïns de Mont-roig. Els presents entengueren la procedència de la meva objecció i es va fer una nova escriptura, que es va signar en dies posteriors.

LA SUBHASTA DE LES OBRES

Comprat el terreny, ens vàrem preocupar de les obres, perquè era necessari fer una despesa equivalent a l'*octava* part del pressupost de l'obra dintre de l'any, a l'efecte que l'Estat abonés el primer termini de cinc mil pessetes. La despesa principal ja era feta amb la compra del terreny, però s'havia de construir quelcom per poder justificar el compte que havia de presentar l'arquitecte.

Els que formàvem la Comissió d'Obres ens havíem constituït legalment mitjançant escriptura notarial, que jo personalment vaig presentar al Registre Mercantil de Tarragona per a la seva inscripció. Immediatament vam cridar els dos paletes o contractistes, amb els quals es va tenir un canvi d'impressions estudiant ben a fons totes les partides. Varen advertir que, fent esforços, podrien rebaixar el pressupost fins a arribar a un preu total de construcció de cinquanta-cinc mil pessetes. L'Ajuntament havia pagat cinc mil per la compra del solar. Després d'aprofundir en els estudis, vàrem arribar a la conclusió que l'edifici vindria a costar seixanta mil pessetes i que, si l'Estat donava la meitat íntegra, és a dir, quaranta mil pessetes, al poble de Mont-roig li costaria només vint mil pessetes, que pagades amb vuit terminis resultarien dues mil cinc-centes pessetes anuals.

Amb aquests números aconsellàrem l'Ajuntament fer la subhasta pública. Es va publicar tot seguit a la *Gaceta de Madrid* el corresponent anunci, en què s'indicava que els postors podien presentar els plecs de condicions a les oficines d'«*Obras Públicas del Ministerio de Instrucción a Madrid*» i a la Secretaria de la corporació municipal de Mont-roig. Nosaltres teníem el convenciment que a Madrid no hi hauria cap licitador, però temíem que a Mont-roig la Comissió d'Obres no fóssim els únics a presentar-nos. Per evitar la competència, que hagués desbaratat els nostres plans, ens vàrem posar d'acord tots plegats i vam prendre mesures de vigilància. Fins i tot, estàvem disposats a avançar el rellotge públic en cas de perill, per tal que els aspirants arribessin tard a l'acte. Tots els constructors de Mont-roig ja sabien que, després de la subhasta, ells arribarien a un acord amb la Comissió. Varen venir a treure el nas dos empresaris de Reus i, en veure l'obra de què es tractava, van preferir posar-se d'acord amb els empresaris del poble.

Enmig de certa expectació, l'autoritat local presidí l'acte de la subhasta a la qual vàrem assistir la Comissió d'Obres en ple, i vam presentar un plec compromentent-nos a construir l'edifici, conforme estava detallat en els plànols, per la quantitat de 80.000 pessetes, tal com havíem anunciat. L'arquitecte va tenir una gran alegria en saber que havíem presentat el plec de condicions sense fer cap tipus de rebaixa, perquè "si arriben vostès a rebaixar les quantitats", va dir, "encara que haguessin estat cinc pessetes, m'hagueren donat un treball

enorme per haver de fer una liquidació tots els anys."

Passat el temps reglamentari, vàrem tenir coneixement que a Madrid no s'havia presentat cap postor. I els dos empresaris de Reus que varen venir a Mont-roig, en saber els minsos beneficis que hi havia a guanyar, es varen retirar i no volgueren associar-se amb els del poble.

Feta la concessió per part de l'Ajuntament a favor de la Comissió d'Obres de l'Edifici Escolar, aquesta va signar un contracte a favor dels dos empresaris —Joan Aragonès i Josep Maria Tost—, que obligava a la construcció per la quantitat de 55.000 pessetes. S'havien de seguir en tot moment les ordres de l'arquitecte, senyor Ramon Salas, que va venir immediatament a Mont-roig a fer el replanteig.

Aquest dia vàrem sentir la més gran satisfacció, ja que no eren paraules, ni desitjos, ni il·lusions; sinó que començaven a ser realitat. Era qüestió de celebrar l'acte inicial de les obres —que es sempre el senyalament dels fonaments, per la qual cosa vàrem anar a dinar al santuari de la Mare de Déu de la Roca juntament amb l'arquitecte, la Comissió d'Obres i els contractistes, costum molt arrelada a Mont-roig sempre que es tracta de convidar alguna personalitat. Els ermitans que hi havia sabien preparar bon menjar. Entràrem al temple. Jo vaig demanar a la Mare de Déu la seva ajuda per tal que l'edifici es pogués acabar sense cap contratemps.

L'arquitecte va comentar que Mont-roig podia estar molt satisfet d'haver aconseguit ser la segona població de la província que havia rebut una subvenció de l'Estat per construir un edifici escolar.

COL·LOCACIÓ DE LA PRIMERA PEDRA

El dia vint-i-cinc de novembre de l'any 1904, es va col·locar la primera pedra del futur edifici escolar. Hi havia una gran expectació. Era la primera vegada que se celebrava una festa d'aquesta naturalesa a Mont-roig. Volíem donar-li tota la solemnitat que fos possible.

Prèviament, anàrem a invitar el senyor governador de la província, per tal que assistís a la celebració. El vam agafar de sorpresa perquè, en aquell temps, les autoritats no es desplaçaven fàcilment a aquest tipus d'actes. D'altra banda, no hi sabia veure, incomprensiblement per a mi, la importància que tenia la col·locació d'una primera pedra per construir unes escoles públiques. L'home estava pensatiu i no sabia com desempal·lugar-se de la situació. Deia que no sabia si podria anar-hi, que aquell mateix dia tenia un altre compromís d'anar a un altre lloc. Posava tot tipus d'excuses, per això jo em vaig permetre dir-li que si no li era fàcil desplaçar-se a Mont-roig a causa de les moltes ocupacions, podia delegar la seva representació en una persona.

—*"Sí, veig que això serà el que hauré de fer"* —em contestà.

—*"I digui'm, en qui podria delegar?"*.

—*"Tractant-se d'assumptes d'ensenyament —vaig afegir— em sembla el més indicat el senyor inspector d'ensenyament primari, el senyor Federico Gómez, li vaig indicar"*.

—“*Em sembla molt bé*”.

Tot seguit va avisar el secretari i li encarregà que redactés un ofici per a l'inspector provincial d'ensenyament primari, l'esmentat Federico Gómez, al qual delega l'assistència per presidir la festa de la col·locació de la primera pedra del nou edifici escolar de Mont-roig.

En sortir del Govern Civil, vaig anar sense perdre temps a casa del senyor Gómez i li vaig dir:

—“*Senyor inspector, vostè m'ha de dispensar per si he abusat de la seva confiança, però acabo de parlar amb el governador i he suggerit que delegués en vostè per anar a Mont-roig en representació seva per col·locar la primera pedra de les noves escoles*”.

Em contestà somrient que, amb molt de gust, aniria a Mont-roig, no com a governador, sinó com a amic del senyor Soler, que es mereixia d'ésser complagut després de tants treballs que portava fets per aixecar un edifici dedicat a l'ensenyament. Finalment, vàrem concretar els mestres de Tarragona que assistirien a l'acte.

El dia 25 de novembre l'inspector Federico Gómez, acompanyat de tres mestres, va arribar a Mont-roig en un carruatge que els havia anat a esperar a l'estació de Reus. Portava un vestit de levita i un barret de copa per a l'acte de la cerimònia. Quan l'alcalde, Joaquim Prous, es va assabentar que el representant del governador civil lluiria aquesta indumentària, no va voler ser menys que ell i també es posà levita i barret de copa, que mai li havien vist posat els veïns.

S'havien tramès les oportunes convocatòries per a les tres de la tarda a la casa consistorial. Ens reunirem amb el senyor inspector tot l'Ajuntament, la Junta d'Ensenyament Primari, la Comissió Constructora i les persones de carrera. Jo abans havia preparat l'acta que, amb aquest motiu, s'havia d'estendre. Precedits per la banda municipal de música, sortírem del consistori, formats en comitiva, en direcció cap al solar del nou edifici. Presidia el delegat del governador i l'alcalde, vestits de rigorosa etiqueta. Després va arribar el clergat parroquial vestit de cerimònia. En lloc adient es va posar una taula guarnida al damunt de la qual hi havia una pedra tallada de forma prismàtica amb una obertura per col·locar l'acta.

El senyor rector va beneir la pedra amb la solemnitat de costum. A continuació, vaig llegir en veu alta l'acta corresponent, que vàrem firmar per aquest ordre: el governador, l'alcalde, els regidors, el rector, la Junta d'Ensenyament, la Comissió Constructora, els dos contractistes i el director de la banda municipal.

L'inspector, senyor Federico Gómez, va pronunciar un discurs, que explicava la transcendència que tenia aquell acte per al millorament de l'ensenyament i, en definitiva, de la cultura de Mont-roig. Tot seguit es va posar l'acta dins d'un pot, en el qual s'introduïren també monedes d'una, dues i cinc pessetes, i de cinc i deu cèntims. Un cop posades dintre de la primera pedra es va fer la cerimònia de col·locació en el lloc preparat i van tirar-hi una paletada cadascuna de les autoritats. Seguidament, els paletes la varen cobrir. Havia començat la construcció de l'edifici.

El senyor alcalde es va adreçar a la concurrència donant les gràcies al públic per la seva

assistència a l'acte que s'acabava de celebrar i del qual se sentia molt orgullós, ja que estimava que era el més important del seu mandat a l'Alcaldia, per la qual cosa feia vots perquè fos el principi d'una etapa de prosperitat per al seu poble natal. Acabat l'acte vàrem tornar cap a l'ajuntament, on ens vàrem acomiadar tots i acompanyàrem el delegat del governador a una tartana de l'Ajuntament, que els va tornar fins a l'estació de Reus. Tots els veïns varen quedar-se davant del solar comentant l'èxit de la festa fins ben entrada la tarda.

Però aquella nit va succeir un fet deplorable. Havia corregut el rumor que les monedes que s'havien posat a la primera pedra eren moltes i de molt valor. I va haver algú que la mateixa nit va destapar el forat on s'havia posat la pedra i se'n va emportar l'acta i aquella petita quantitat simbòlica de diners. Vaig tenir un enorme disgust amb aquest fet que tot el poble també va lamentar.

Varen passar alguns mesos i arribades les vacances de l'estiu va venir a Mont-roig, com cada any, el senyor Sardà, que es va interessar per l'estat de les obres de l'edifici. Comentant-li el fet del robatori de la primera pedra, va explicar que a Madrid havia passat el mateix en posar la primer pedra del monument aixecat davant del Ministeri de Foment, malgrat que havia estat vigilat tota la nit per dos guàrdies. No em va tranquil·litzar el fet de Madrid, però vaig comprendre, una vegada més, que a tots els llocs s'hi couen faves.

CONSTRUCCIÓ DE L'EDIFICI ESCOLAR

L'endemà de la col·locació de la primera pedra, s'iniciaren les obres. Es va aixecar la paret de tanca del solar partioner, després els fonaments i les parets mestres, i es va anar fent tot sense cap tipus d'interrupció per tal de poder justificar la feina i cobrar la primera anualitat de cinc mil pessetes que, a compte del pressupost del mateix any, havia de pagar l'Estat. Després de cobrar la primera quantitat de l'Estat i de l'Ajuntament, en passar comptes els dos empresaris, varen veure el difícil que era posar-se d'acord entre ells en la construcció de tot l'edifici. En vista d'això, varen dissoldre amistosament la societat que havien constituït i va quedar només com a empresari constructor Joan Aragonès. Aquesta solució va ser del grat de la Comissió d'Obres, ja que sempre s'havia pensat que en Joan Aragonès i Josep M. Tost no podrien seguir en bona harmonia durant molt temps, no solament per la diferència de caràcters d'ambdues persones, sinó perquè també arribaria un moment que tindrien necessitat d'acudir als crèdits bancaris i això comportaria certs compromisos purament personals.

Joan Aragonès es va fer el seu pla d'obres tenint en compte que l'edifici s'havia d'acabar abans que finalitzés l'any 1910 i que s'anirien cobrant les anualitats a mesura que es produïrien les despeses per justificar-les.

Al començament, les obres es van anar desenvolupant amb tota normalitat i d'acord amb el calendari previst. L'arquitecte girava visita dues vegades l'any per tal d'examinar-les i controlar la feina que s'hi havia fet amb la finalitat d'anar fent les certificacions i poder cobrar les quantitats que aportaven l'Estat i l'Ajuntament.

Totes les quantitats es giraven a nom de la societat Pere Aragonès i Companyia i després la Comissió d'Obres les lliurava a Joan Aragonès. De tots aquests ingressos i despeses, jo n'estenia les corresponents actes i feia els rebuts que signava el contractista quan les rebia.

Al tercer any de durada de les obres, quan la paret de la part posterior de l'edifici tenia més de quinze metres d'alçada, aparegué una esquerda de dalt a baix en dues o tres línies. Això ens disgustà molt i en vàrem donar compte immediatament a l'arquitecte, que va mobilitzar-se tot seguit. Uns creien que la causa estava en la mala qualitat dels materials emprats, altres que el terreny s'havia mogut. L'arquitecte va disposar que s'aixequessin una mica les cimentacions de la part afectada i que es reforcessin amb un fort mur sota terra. Així es va fer i varen desaparèixer les esquerdes.

Un altre contratemps va ser de caràcter econòmic. El dia de Tots Sants de l'any 1906 va caure sobre Mont-roig una forta calamarsada d'efectes catastròfics, que els més vells del poble no recordaven haver vist mai i que va arrasar la collita de l'avellana, l'ametlla i l'oliva; els arbres quedaren esburbats. La malvestat va estar la ruïna del poble d'aquell any i dels següents, la qual cosa va fer que es reduïssin considerablement els ingressos dels propietaris pagesos, que no varen poder pagar els impostos a l'Ajuntament i aquest, sense recursos, tampoc va poder pagar la quantitat que li corresponia al constructor de l'edifici escolar. Aquest, per la seva banda, no podia parar els treballs en espera de millors temps, ja que també s'hagueren perdut les quantitats que regularment abonava l'Estat.

—“*Què hem de fer?*” —ens preguntaven.

La Comissió d'Obres va tractar de donar solució al problema i vàrem anar al Banc de Reus

a buscar un préstec. El Banc va estar d'acord a fer-lo, i va posar la condició que entre els signants de la petició hi hagués un comptecorrentista. Com que entre nosaltres cinc que formàvem la Comissió no n'hi havia cap, vàrem anar a trobar el senyor Salvador Anglès, bon amic i bon veí, que signà la paperassa i gràcies a ell es va poder aconseguir el préstec. Quan la vida econòmica de l'Ajuntament es va refer ens van lliurar les quantitats endarrerides i la Comissió va poder saldar els deutes amb el Banc de Reus.

Quant l'edifici va anar agafant forma, la gent l'aplaudia, però hi havia qui deia: *"Sí, està molt bé, però és massa per a Mont-roig."*

En aquest punt he de dir que, a primera vista, sí que semblava que un edifici tan gran resultava desproporcionat per a les necessitats escolars en aquells moments, però s'ha de tenir en compte que si llavors a Mont-roig només hi havia dues escoles unitàries, més endavant hi hauria dues escoles graduades amb tres seccions cada una i no era qüestió que després es presentés el problema que no es poguessin graduar les escoles per manca de local. Quan l'any 1918 es varen graduar les dues escoles —i a mi, els meus antics alumnes em van fer un homenatge—, jo, a més de mostrar el meu agraïment per l'acte, vaig explicar l'encert que tots plegats havíem tingut de planejar l'edifici amb vista a unes futures escoles graduades. Quan l'any 1898 es va iniciar l'expedient per a la construcció d'un edifici escolar, no hi havia a tota Espanya cap escola graduada, ja que no podien considerar-se així les regències que comptaven amb dues seccions. Les escoles graduades a tot l'Estat no es varen establir fins a dotze anys més tard. Vaig tenir la visió que hi hauria un fort progrés a l'ensenyament primari i el convenciment que no es tardaria a imitar les nacions més civilitzades que feia temps que ja les tenien establertes.

Vaig suggerir aquestes idees a l'arquitecte Ramon Salas i aquest va projectar unes escoles unitàries de grans dimensions amb diverses dependències com el saló de la biblioteca, sala de treballs manuals, sala per al material escolar, despatx del mestre i d'altres.

Quan es va acabar la construcció de la façana es va plantejar un dubte que era on s'havien de col·locar els escuts de l'Estat i del municipi de Mont-roig i, si bé no hi havia cap punt de referència en aquestes qüestions protocol·làries, es va acordar que el de l'Estat figurés a la dreta de l'edifici i el de l'Ajuntament a l'esquerra.

que suscriben, socios de la sociedad colectiva
legalmente constituida bajo la denominacion de "Pedro
Trayonés y C^{ta}", autorizan a su gerente Don Pedro Trayonés
Holla para que percibe del Ayuntamiento, y firme el correspondiente
recibo, de la cantidad de cuatro mil seiscientos
noventa pesetas, en pago, a cuenta, de las obras que la expresada
sociedad tiene realizadas en el edificio escolar construido
en la presente villa.

En su virtud, se acuerda que de la expresada cantidad
de cuatro mil seiscientos noventa pesetas, se entreguen
tres mil novecientas cuarenta pesetas a Don Juan Capaspon en
pago, a cuenta, de los trabajos que tiene hechos en el mencionado
edificio escolar; seiscientas cincuenta pesetas a los
comercios D^{rs}. Trayonés y Monte en concepto de devolución
de parte del capital aportado a la sociedad y las restantes
cien pesetas que quedan en poder del gerente D^r. Trayonés
para atender el pago de los gastos que ocasione la buena
marcha de la sociedad, y para que ambos firmen el
presente documento en la villa de Montroig a primera
de Enero de mil novecientos once.

Emilio Soler
Don P^o Tabares

Buenos - Gran
Don Monte

COL·LABORADORS EN LA CONSTRUCCIÓ DE L'EDIFICI

La construcció de l'edifici va durar diversos anys i, si bé en un primer moment es va considerar com un somni del mestre, més endavant varen anar reconeixent la importància de l'obra. Tots els alcaldes que ho varen ser durant aquest temps es varen mostrar sempre molt interessats en el projecte i varen ser els primers entusiastes que es realitzés.

Els alcaldes que varen tenir relació amb la construcció de l'edifici escolar van ser els següents:

1897-1899, Francesc Sabater.
1900-1901, Joaquim Martí.
1902-1905, Joaquim Prous.
1906-1907, Lluís Compte.
1908-1909, Josep Pujals.
1910-1911, Josep Farré.
1912-1913, Pere Ramon.

El senyor Francesc Sabater començà a actuar d'alcalde el dia 1 de juliol de 1897 i fins al 31 de desembre de 1899, per haver desaparegut els anys econòmics i observar-se els anys naturals en tots els rams de l'Administració; per això va estar un any més de mandat.

Durant el mandat de Sabater s'inicià el pla de la construcció de l'edifici escolar, i es van fer els treballs i l'expedient necessaris per sol·licitar la subvenció. En Sabater va ser el meu primer i més entusiasta col·laborador, principalment en aquell temps que ningú havia somniat amb l'edifici: Els dos vàrem haver de vèncer la fredor inicial del públic, fer propaganda i posar els primers esglaons de l'ordre legal.

El senyor Martí ja va trobar l'expedient en tramitació. Quan es varen celebrar eleccions m'ajudava a recomanar els candidats que després varen treballar a la Comissió. El senyor Prous va ser el més decidit col·laborador per l'empenta que va donar al tema, seguint les meves orientacions.

El senyor Compte va ser el primer alcalde carlista després d'unes costoses eleccions. El seu partit no va sentir molt d'entusiasme, al començament, per la construcció de l'edifici per la raó que havia facilitat que vingueren a Mont-roig l'orde de les dominiques a fundar un col·legi i temien, amb raó, que en pujar la qualitat de l'ensenyament en l'escola pública de nenes, baixés l'escola privada de monges. Malgrat això, el farmacèutic del poble, senyor Compte, com a persona de carrera, s'inclinà per la cultura i prestà el seu suport a la construcció de l'edifici.

El senyor Pujals, malgrat que la seva família era contrària a la continuació de l'edifici, per la seva inclinació a favor de les monges, va acabar afavorint els nostres plans. El senyor Farré, abans de ser alcalde, formava part de la Comissió d'Obres com a representant del Partit Carlista, sempre es va portar com un bon company de Junta. Quan passà a l'Alcaldia deixà el càrrec de vocal de la Comissió i en el seu lloc va venir Buenaventura Gran, en representació del Partit Carlista.

Amb satisfacció, he de fer constar que durant els vuit anys que va actuar la Comissió, malgrat donar-se períodes polítics de gran apassionament, no es va produir cap fricció ni

tibantor, i van assistir sempre els dos representants liberals i els dos carlistes a la Comissió. Sempre hi havia unanimitat en la presa de decisions i mai no va ser necessari sotmetre alguna decisió a votació.

A favor del senyor Farré s'ha de dir que, quan l'edifici estava acabant-se, va sorgir el problema de l'aigua. A Mont-roig hi havia cinc fonts públiques que rajaven contínuament, sense que hi hagués aigua directa a cap casa del poble. Tots els veïns havien d'anar a la font amb cànirs i la resta de l'aigua es feia arribar a basses particulars. Jo vaig demanar la instal·lació d'aigua directa a l'edifici de l'escola, la qual cosa va causar sorpresa entre els veïns. Molts s'hi van oposar; altres no n'eren partidaris per raons econòmiques: suposava una despesa de prop de mil cinc-centes pessetes. En els plànols de l'arquitecte director de l'obra no estava previst, però jo vaig insistir en la necessitat que un edifici nou d'escoles pogués ja tenir aigua corrent. L'alcalde Farré es va posar al costat meu i es varen construir totes les canonades necessàries per tal de subministrar a l'edifici abundant aigua potable.

INAUGURACIÓ DE L'EDIFICI

A últims de desembre de l'any 1910, s'acabà la construcció de l'edifici escolar de Mont-roig, que va resultar el millor edifici de la població en tots els sentits. Aquesta supremacia la segueix conservant actualment després de 32 anys d'haver-se acabat les obres. L'arquitecte va venir a visitar l'obra i ho va trobar tot conforme. Vàrem acordar que la data d'inauguració podria ser el 15 de gener de 1911; dos dies després era la festivitat de Sant Antoni, festiu a Mont-roig.

Vàrem fer els plans per a la festa de la inauguració. Pensàvem que hi estaria present tot el poble, que no cabria en una de les sales grans de classe i que potser es podria fer en un dels patis del darrere de l'edifici. Però davant la por que aquell dia fes mal temps, vàrem decidir que el millor seria fer-ho en una gran sala de classes que, amb les portes obertes, el públic podria veure la festa i participar-hi.

Es va decidir col·locar una alta i espaiosa tarima per a la presidència, que es guarniria amb cortinatges i seients. Els nens i nenes seuri en els bancs i els invitats en els seients. No hi faltaria la banda de música que donaria més solemnitat a la festa. El director era Josep Borràs, que era l'auxiliar de la meua escola i va assajar unes quantes cançons adequades a l'acte. Entre aquestes figurava una que es titula "Cantem, companys", la lletra de la qual era del mestre de Tarragona Pau Desclos i la música del mestre de l'Escola Superior de Reus Jaume Poch. Aquest va posar música a la lletra, sense que Desclos en tingués notícia. Per això, quan els nens van cantar "Cantem, companys", Desclos va quedar astorat. No sabia el que li passava de satisfacció i sorpresa. A més de les cançons, dos nens van aprendre un discurs que jo els havia fet per a l'acte.

Jo també vaig escriure el meu discurs, que havia de pronunciar en dia tan assenyalat i que el redactava després de les nou hores de classe que tenia cada dia a l'escola.

Vaig voler que a la festa hi participessin mestres i es va invitar la Junta Provincial d'Ensenyament perquè enviés un representant. També va prometre l'assistència el canonge magistral Dr. Balcells, en la seva condició de vocal eclesiàstic de la Junta, l'inspector d'ensenyament primari, Josep Puig i Cherta, Rodolf Roca, secretari de la Junta, i Ramon Salas, vocal de la Junta com a arquitecte provincial. Es varen invitar també alguns mestres de Tarragona, de Reus i dels pobles de la rodalia de Mont-roig.

El matí del dia 15 van arribar els invitats. El canonge i l'arquitecte s'hostatjaren a la casa rectoral, ja que aquest últim, a més de ser arquitecte provincial ho era diocesà. A casa meua es van allotjar l'inspector d'ensenyament, el secretari de la Junta Provincial i els senyors Desclos, Poch, Laguna, Fernández i Galés. Els altres invitats van venir a la tarda.

Vaig vestir-me d'etiqueta amb jaqué. El meu dubte era si havia de lluir la Creu d'Alfons XII que m'havien concedit feia poc temps. Jo no era partidari de fer-ho, perquè no volia que el poble pensés que era vanitós, especialment els meus companys mestres, ja que era l'únic de Catalunya que ostentava aquesta distinció. Quan s'assabentaren del meu dubte, em van dir que no tan sols consideraven que era molt natural que jo la portés, sinó que fins i tot era una obligació, ja que mai més no es presentaria millor ocasió per portar-la amb motiu tan justificat.

A les tres de la tarda, hora prevista per a la inauguració, va començar l'acte presidit per

l'alcalde Josep Farrè, company en la Comissió d'Obres des dels començaments. Amb el ritual de l'època, es va beneir l'edifici. Durant la cerimònia, la banda de música va interpretar algunes peces del repertori al pati de l'escola, ple de públic.

L'acte es va desenvolupar de la següent manera:

Primerament, la banda de música tocà una peça. Seguidament, un cor de nens de l'escola varen entonar un cant escolar dirigit pel director de la banda. Seguidament cantaren el "Cantem, companys". Va prosseguir una altra interpretació de la banda. Després un nen va pronunciar un petit discurs. Es va fer un altre cant escolar i seguidament un altre nen petitó va parlar al públic, seguit d'una altra interpretació de la banda.

A continuació, jo vaig pronunciar un discurs que va agradar als assistents fins al punt que els mestres presents em varen demanar que el publicués, com així es va fer, a la revista *El Magisterio Tarraconense*, perquè es tractava —van dir— d'unes idees que era interessant que fossin conegudes per la resta dels mestres. Seguidament, el metge doctor Modest Tost, fill de Mont-roig, va dirigir unes breus paraules als assistents en què aconsellava als pares del nens que donessin suport a la tasca del mestre procurant que els seus fills fossin bons i aplicats. Varen seguir les paraules del senyor Desclòs que, en nom dels mestres invitats, va pronunciar un discurs emotiu que va començar dient: "*Estic enamorat i vosaltres sabeu qui és la meva enamorada. Sabeu qui és? Doncs jo us ho diré. La meva enamorada és l'Escola.*"

Va seguir en l'ús de la paraula l'inspector d'ensenyament primari de la província senyor Josep Puig i Cherta, que va posar de relleu l'esforç que havia fet l'Ajuntament de Mont-roig amb la subvenció de l'Estat per dotar el poble d'un edifici de les millors condicions pedagògiques, esforç que havia de ser correspost pels pares del nens procurant que llurs fills fossin aplicats perquè el dia de demà poguessin ser ciutadans intel·ligents i honrats, i treballar per a la millora del país.

El canonge magistral, amb gran eloquència, glossà els distints conceptes que havien exposat els que l'havien precedit en els discursos destacant la importància d'haver pogut superar totes les dificultats que porta una obra d'aquesta envergadura, i va felicitar tot el poble i les autoritats.

Va cloure l'acte el senyor alcalde donant les gràcies a tots els assistents i demanant a la Mare de Déu de la Roca que protegís el poble de Mont-roig que havia aixecat l'edifici tan formós convençut que s'hi donaria una perfecta educació a tots els infants del poble.

DISCURS QUE VAIG PRONUNCIAR EN L'ACTE D'INAUGURACIÓ²

Il·lustríssim Senyor,

Senyors,

Un dels nens que ha parlat fa un moment ha dit que la construcció d'aquest edifici és deguda, principalment, a les idees que regnen en aquests temps.

Efectivament, tots els fets transcendents que tenen lloc en les nacions, igual que en pobles i ciutats, reconeixen com a causa inicial una idea o una doctrina relativa al progrés de la humanitat a través dels temps.

Les violentes sacsejades que en la seva base han experimentat poderosos imperis i seculars institucions, han obeït sempre a noves doctrines contràries a les que fonamentaren unes i altres. La idea precedeix sempre a l'acció, tant en l'individu aïllat com en la col·lectivitat. La idea religiosa va fer aixecar en l'edat mitjana les grans catedrals que encara avui admirem.

La defensa de certes idees dóna origen, moltes vegades, a sagnants revolucions i les guerres civils, que han obeït sempre més que a la defensa de personatges determinats, a la defensa de les idees que aquests representaven.

L'educació del poble no s'ha sostret a aquesta llei general; per això, a mesura que ha millorat la condició social dels pobles, ha millorat també l'educació. Mentre el poble senzill no ha influït en el desenvolupament dels països, l'educació del ciutadà ha quedat poc més que abandonada. Però proclamats els drets de l'home, s'han entès els grans perjudicis que els ignorants poden fer a la civilització i al progrés dels pobles, ja que les reformes democràtiques que s'han aconseguit amb la implantació del sufragi universal i el jurat, la ignorància del poble pot pertorbar el progrés de la nació i atropellar la justícia fent perillar la vida dels innocents. Per això, s'ha dit amb raó que, sense educació, el poble sobirà és un nen que juga amb foc i que corre el perill d'incendiar la casa.

Reconeguda la influència que tots els homes tenen en el desenvolupament de les nacions, s'ha hagut de convenir que la necessitat de millora de l'educació del poble ha fet que qui els governa no ha abandonat a la iniciativa particular la transcendental funció de l'ensenyament.

Aquestes idees han penetrat també en les poblacions i les autoritats no podien romandre indiferents davant l'opinió favorable al millorament de la cultura popular. Aquí està explicada, doncs, la raó fonamental de la construcció d'aquest edifici.

Mont-roig no ha volgut mostrar-se indiferent davant el millorament de l'educació dels seus fills. Per això, les autoritats locals no han consentit que els nens i les nenes continuessin per més temps en raquítics sales en les quals quasi no podien bellugar-se i que, a causa de les pèssimes condicions pedagògiques i higièniques, l'ensenyament havia de resultar forçosament deficient i la salut dels nens havia d'estar contínuament amenaçada.

² Aquest discurs va ésser publicat en *El Magisterio Tarraconense* el dia 9 de febrer de l'any 1911.

Mont-roig ha volgut alinear-se amb els pobles que van a l'avantguarda dels de la província de Tarragona i ha construït aquest bonic edifici. Per això mereix el més entusiasta aplaudiment. Aplaudiment que de forma ben sincera li transmeto a tot el poble i, d'una manera especial, als senyor Pere Aragonès, Josep Ferré, Francesc Sabater i Josep Munté, que amb una gran patriotisme i sense cap tipus d'afany de lucre han estat, juntament amb mi, els contractistes legals de l'edifici. Agraïment que també faig arribar a l'arquitecte Ramon Salas, que amb els seus amplis coneixements, ha dissenyat i dirigit les obres de l'edifici de forma tan efectiva.

Mancaria al meu deure de gratitud si en aquest moment no tributés un elogi a un fill il·lustre d'aquesta vila, l'Excel·lentíssim Senyor Agustí Sardà, que va gestionar i aconseguí la subvenció del Govern per a la construcció de l'edifici que avui s'inaugura. Jo m'alegro de la feliç idea que el mal estat del local de la meva escola em va suggerir a moure'm i proposar a les autoritats la realització d'aquest edifici. Sembla que fos ahir i ja fa dotze anys. Quantes gestions, quants treballs s'han hagut de fer en tot aquest període per poder arribar a aquest moment i realitzar aquest acte.

La missió del mestre en una escola és treballosa; però ho és molt més quan aspira a una millora notable en l'ensenyament i s'ha d'obrir pas superant dificultats que la manca de mitjans presenta en cada moment. Però després del treball ve la recompensa, i recompensa't em considero. Tot el que he fet per la construcció d'aquest edifici, amb la gran satisfacció que en aquests moments experimenta el meu cor, en considerar que aquells somnis s'han convertit en realitat i tenir el convenciment que he complert amb el meu deure que les obligacions del meu càrrec m'han dut a aquest lloc d'honor.

Benvolguts alumnes, pel que acabo de dir ara, ja comprendreu vosaltres que la construcció de l'edifici no es deu a una sola persona: es deu a les idees que regnen ara, es deu a les lleis que regulen la nostra convivència, es deu al Govern, es deu a les autoritats locals, es deu als personatges de fora del poble, es deu als vostres pares, es deu al vostres parents, es deu a diferents persones de la vila, es deu a tot el poble de Mont-roig. En una paraula, nens, es deu a la pàtria³. La pàtria no podia romandre indiferent a les necessitats de l'ensenyament d'aquest poble i cuitosa ha acudit a remeiar-ho. Vosaltres no séieu agraïts als beneficis que la pàtria us dóna, si no corresponguéssiu amb la vostra aplicació i estudi, i amb el treball més endavant, i fins al sacrifici de la vostra vida si un dia fos necessari. No és una fada misteriosa la que procura la prosperitat de la pàtria, sinó el treball incessant dels seus fills que, quan és ordenat i intel·ligent, l'enriqueix i la fa gran i respectable entre les altres nacions.

Reconeixeu la vostra pàtria com la vostra estimada mare, dediqueu-hi el fruit de la vostra intel·ligència i del vostre treball diari i honoreu-la cantant les seves grandeses.

Així sereu agraïts.

Després dels aplaudiments i de la interpretació de la *Marxa reial*, interpretada per la banda de música, es va donar per clos l'acte d'inauguració de l'edifici escolar. El senyor rector,

³ Aquí el concepte *pàtria* és emprat amb la significació de les darreries del segle XIX i principis del XX, en què es barreja amb els conceptes d'estat i administració.

abans del retorn dels invitats, va convidar a casa seva les autoritats a prendre unes galetes amb vi moscatell.

ALUMNES DEL MESTRE EMILI SOLER A MONT-ROIG⁴

JOAN MUNTÉ BORONAT
JOSEP VIÑAS FRAGA
FRANCISCO PELLICER SABATER
QUIMET PELLICER SABATER
RAMON SABATER OLIVA
JOAQUIM OLIBA
ROBERTO SERRA SABATER
MODESTO SERRA SABATER
PERE OLIVA
DOMINGO OLIVÉ
PERE OLIVÉ
DOMINGO NOLLA
ALFONSO NOLLA
JOAN ROM
PEPITO ROM
FRANCISCO TOST
ERNEST FALÓ
JOSEP TODA ESPASA
FERNANDO TODA ESPASA
JAUME CAPAFONS
JOSEP CAPAFONS
JOSEP ARAGONÉS I CALDUCH
ANTON BENAIGES I NOGUÉS
FEDERIC BORONAT MUNTÉ
LLUÍS FONT
CISQUET PASCUAL
BENITO BLANCH
LEANDRE CAPAFONS TOST
JOSEP CLARIANA VALLS
PERE BORRÀS
PEPET ANFRONS
ENRIC ARAGONÈS I BARCELÓ
SALVADOR TODA FERRÉ
JOSEP TODA FARRÉ
PEPET HUGUET

⁴ Aquesta petita relació d'alumnes ha estat possible gràcies a la memòria col·lectiva dels mont-roigencs expressada pels deixebles que encara viuen i dels seus fills i néts.

LA MEVA BODA AMB ADELINA SERRA SABATER

Adelina Serra Sabater, filla del senyor Salvador Serra Toda i de la senyora Antònia Sabater Rodón, va néixer a Mont-roig el 15 de setembre de 1881. Durant la seva infància va cursar el primer ensenyament a l'Escola Nacional, l'única que hi havia llavors a Mont-roig. Als tretzes anys va ser alumna d'un col·legi de monges de Reus a fi d'ampliar els seus coneixements de primer ensenyament, i va estar hostatjada a casa del seu oncle el senyor Pablo Rodón, germà de la seva àvia materna senyora Mercedes Rodón Folch.

Quan vaig prendre possessió de l'Escola Nacional de Mont-roig el dia 17 de novembre de 1896, Adelina comptava quinze anys d'edat i feia un any que havia deixat d'assistir a l'escola col·legi de Reus. Al cap d'un any d'estar de mestre, vaig començar a fer algunes classes a alumnes en horari extraescolar. Adelina va ser una de les primeres que vaig tenir. Els donava lliçons de lectura, dictat, exercicis de composició, aritmètica i geografia física i política.

Adelina era molt aplicada i veia en el seu mestre aquell senyor molt estimat i respectat tant a casa seva com a la de la seva àvia. Adelina era la primera néta de la seva àvia, a la qual sempre deia “padrina”. L'estimava tant que la considerava com la seva filla petita.

L'àvia i els pares vivien en una mateixa casa de dos pisos. La primera al pis principal i els segons al primer pis. Quan el pare de l'Adelina va deixar el càrrec d'alcalde de Mont-roig, passà a ser-ho el seu oncle carnal el senyor Francesc Sabater, que vivia a la mateixa casa junt amb la “padrina”, la seva mare. La meva amistat amb el senyor Serra va ser sempre sincera i franca, mai interrompuda; el mateix va succeir amb el senyor Sabater. La nostra amistat, que s'inicià pels nostres respectius càrrecs, ho va ser per la nostra manera de pensar semblant i per la delicadesa en el tracte personal. Eren freqüents les visites que jo feia tant a casa del senyor Serra com a la del senyor Sabater. Com la muller d'aquest era mestra sense exercici, li agradava molt parlar amb mi de coses relatives a l'ensenyament i al magisteri.

La meva volguda mare va arribar a tenir bona amistat amb aquestes famílies fins al punt que algun diumenge passava la tarda a casa de la senyora Sabater. Jo freqüentava sovint aquestes tertúlies i sempre els parlava d'algun tema nou. Aquestes sessions de família em van permetre conèixer el mode de ser d'Adelina. També la podia tractar quan, juntament amb els seus pares, anava al camp amb la tartana a la seva finca que anomenaven “la Tira”. Adelina, a més de ser instruïda, era bona i diligent, era molt de casa i molt de família. Per a l'Adelina, la família ho era tot. Només una afició la feia sortir de casa: el seu gust per la música. A més de la seva cultura literària havia après a tocar el piano i els seus coneixements musicals la van moure a cantar al cor de l'església.

El dia 14 de maig de l'any 1902 vaig anar a casa d'Adelina a demanar-la per esposa.

LA POLÍTICA A MONT-ROIG

M'interessa parlar una mica de la política local. A Mont-roig hi havia dos partits, el Liberal i el Carlista, i alguns republicans que s'ajuntaven amb els liberals en diverses ocasions electorals.

Pocs liberals i republicans anaven a missa. Els carlistes hi anaven tots, però davant la mort tots eren creients, perquè rebien els sants sagraments i se'ls feia l'enterrament amb la cerimònia parroquial.

Els liberals es reunien en un casino anomenat "*El Porvenir*". Els carlistes s'aplegaven en un altre anomenat "Centre Carlista". A part, hi havia alguns cafès sense color polític. Per ser soci d'*El Porvenir* no s'exigia votar pel partit, en canvi per ser soci del Centre Carlista era indispensable votar carlista.

La meva situació va estar molt clara des del primer moment. No vaig voler posar-me en política. Però em vaig fer soci d'*El Porvenir*, amb la qual cosa vaig aconseguir els liberals. Per la seva part, els carlistes estaven satisfets del meu comportament en anar sempre a missa, fins a tal punt que en certa ocasió un carlista deia a un altre:

—“*Miri si el senyor Soler és catòlic, que fins i tot va a missa quan viatja a Reus*”.

A ells els sorprenia que complís amb el precepte dominical quan els veïns de Mont-roig no em veien.

En temps d'eleccions no anava a votar, però quan Antonio Maura va instaurar el vot obligatori, jo votava en blanc. Quan a l'escrutini els que formaven la mesa veien una papereta en blanc, deien tots: "*La del Mestre!*". En certa ocasió, el Partit Carlista no tenia candidat en unes eleccions a diputats provincials, però va prendre part votant en blanc amb la finalitat de provar les seves forces. De votar jo en blanc em sumava al Partit Carlista. Perquè això no passés vaig posar a la papereta el nom de Pablo Montesinos, un il·lustre pedagog. De sobte, en el recompte de vots, va produir certa raresa, però després se'n van adonar que es tractava del vot del mestre. Ningú el va censurar.

El primer de juliol de 1897, en cessar d'alcalde el senyor Serra, ocupà l'Alcaldia el seu cunyat Francesc Sabater Rodón, liberal, molt amic meu, casat amb Consol Oliva, mestra interina que havia estat de Mont-roig. El va seguir en el bienni següent l'alcalde Joaquim Martí, també liberal. A l'altre bienni, veient els carlistes que els mancaven pocs vots per guanyar les eleccions, es varen ajuntar amb els republicans i, amb la fusió, varen aconseguir guanyar les eleccions. Va elegir-se alcalde el republicà Joaquim Prous, que ho va ser quatre anys. En els biennis successius van guanyar els comicis els carlistes, i van ocupar l'Alcaldia els alcaldes Antoni Compte, Josep Pujals, Josep Farré, Pere Ramon, que varen voler col·laborar molt intensament amb mi en el millorament de la cultura de Mont-roig.

Els resultats de les eleccions sempre eren molt justos, ja que hi havia poca diferència de vots, els quals, fins i tot, s'arribaven a pagar a bon preu. Alguns es compraven per 40 o 50 duros. No eren pocs al poble els que feien plaça. Això vol dir deixar-se veure pel carrer a l'últim moment i donar el vot a qui pagava més. Els carlistes, el dia de les eleccions, dintre

de la campanya electoral, invitaven la gent pobre del poble al seu local del Casino. Els donaven un bon sopar i abundant vi, els entretenien tota la nit i a les vuit del matí entusiasmats de tanta barrila anaven a votar-los. Certes eleccions donaven resultats tant justos que el Partit Carlista guanyava per un sol vot de diferència. Una vegada, el Partit Liberal per contrarestar-ho, es va veure obligat a oferir la quantitat de 300 duros per un sol vot, però el que ho havia de decidir finalment no ho va acceptar i van perdre les eleccions.

En temps electoral, jo no anava al casino dels liberals, del qual era soci, per no prendre part en les discussions pròpies dels períodes preelectorals.

Encara que jo em vaig relacionar sempre més amb els liberals que amb els carlistes, no deixava d'ésser apreciat per aquests per la meva condició de bon catòlic, que era el que ells més valoraven. A més, jo en política mai no vaig dir res ni a favor ni en contra de cap partit. Sabien que jo tenia un germà capellà que tots els anys em venia a visitar a Mont-roig i que havia estudiat al Seminari de Barcelona amb el canonge de la catedral de Girona, Joaquim Fors, que, quan va fer el doctorat en Teologia al Seminari de Tarragona, va venir a passar les vacances de Pasqua a casa meva juntament amb la meva germana Salvadora Soler Fors, que estudiava a la Normal de la mateixa ciutat.

[...]

MÉS DEL SENYOR AGUSTÍ SARDÀ

Al cap de dos dies d'haver arribat el senyor Sardà a Mont-roig, vaig anar al vespre a visitar-lo. Em rebé amb molt compliment, com si fes molt de temps que érem bons amics. Em va preguntar si aquella tarda tenia alguna ocupació. Després de contestar-li negativament, em va proposar sortir a donar un petit passeig pels afores de Mont-roig. Vàrem arribar fins a les eres del Peiró, situades a 400 metres de la part alta. Allí vam estar parlant més d'una hora, com si fóssim antics camarades. Em va explicar que coneixia molt bé el poble i la manera de ser dels seus habitants. Em digué que ja li havien explicat el meu mode de ser, que era un bon mestre, treballador a l'escola i que sabia sostenir-me enmig de les lluites de la política local, procurant ser respectat pels uns i pels altres, i que saber això li havia estat molt agradable, perquè anhelava trobar per a Mont-roig un vertader educador de la infància.

Vaig saber que durant aquells dies li havien parlat molt de la meva actuació, fins i tot em van explicar, més endavant, que li digueren que era bon mestre i treballador, però que tenia alguna cosa rara. El senyor Sardà es va interessar per saber quina era aquesta cosa rara i li van contestar: *"Miri vostè, cada dia a dos quarts de deu del matí i a dos quarts de quatre de la tarda, fa sortir els nens al carrer durant vint minuts i vinga a córrer i vinga jugar, com si no tinguessin res a fer a l'escola."* (Cal advertir que a últims del segle passat, a Espanya, no es coneixien els patis de recreació de l'escola.) Per això, constituïa una novetat per al poble. El senyor Sardà va somriure i els va dir: *"Com que a l'escola no hi ha pati, quina estranyesa és que el mestre mani els nois a jugar al carrer durant el temps destinat al descans?"* A ells els semblava que els nens no havien de jugar durant les hores de classe, perquè ja jugaven bastant quan eren fora de l'escola. El senyor Sardà els va fer observar que, quan el treball de l'escola és intens, el descans és necessari; ara bé, quan a l'escola es fa poca cosa, no cal descansar gaire. Va aplaudir la meva actuació ponderant que això revelava la meva classe de feina al capdavant de les escoles de Mont-roig.

En les nostres converses a les eres del Peiró, em va preguntar com pensava passar les vacances d'estiu, a la qual cosa jo vaig contestar que no sortiria del poble, excepte algun dia que aniria a Reus a fer alguna compra. En vista d'això, em va dir que totes les tardes podríem sortir a passeig. Així ho vàrem fer. Després de dinar, ens trobàvem al Casino. Allí parlàvem amb alguns amics i després anàvem a passejar. Molts cops ens ajuntàvem amb la seva família, però ell i jo sempre quedàvem una mica apartats dels altres, parlant dels nostres afers de pedagogia.

Un dia li vaig dir: *"No sé si valdrà la pena el que li vaig a oferir. A vostè, senyor Agustí, li agradaria visitar l'escola?, perquè encara que estiguem de vacances, alguna cosa podrà veure."* Es va posar meditant i, després d'uns moments de reflexió em va contestar: *"Miri vostè, sí que m'agradaria veure l'escola. Tinc prop de seixanta anys i no hi he estat des que era nen. Mai ningú no m'havia fet tal oferiment. La visitaré amb molt de gust i ho faré acompanyat de la meva esposa i de les meves filles."* (les dues tenien el títol de mestra). Vam convenir que l'endemà a les quatre de la tarda visitàriem l'escola.

El senyor Sardà, des del principi, tingué un gran afecte cap a la meva persona. Els meus antecessors havien estat persones que no el visitaren mai, es limitaven a saludar-lo si el trobaven pel carrer. Eren gent que no els agradava parlar d'ensenyament i menys que els

preguntessin coses del funcionament de l'escola, al contrari del que jo feia, raó per la qual ja havíem simpatitzat els dos en fer aquell viatge de l'Hospitalet a Mont-roig en tartana.

A les quatre de la tarda del dia següent, vam sortir plegats del Casino. El senyor Sardà va anar a casa seva a cercar la seva esposa i filles, i jo me'n vaig anar directament a l'escola.

Va entrar emocionat en aquell mateix local i amb la mateixa distribució de material que quan ell era nen. Es va asseure al mateix lloc en què ho feia últimament. Em va fer diverses preguntes i, com si el veiés ara, somreia explicant coses de quan era petit. Sentia recordar aquells bons temps de la seva infància i amb satisfacció contestava les preguntes que li dirigien les seves filles. Després li vaig ensenyar alguns treballs dels nens. Primer, els que van fer al novembre quan jo vaig prendre possessió; després, alguns que van fer per presentar als exàmens. Els vam confrontar i vam veure la diferència entre uns i els altres i vàrem poder apreciar els avenços, tot això en poc més de mig any. El senyor Sardà em va fer diverses preguntes i jo li vaig explicar amb alguns detalls els meus plans per al millorament de l'ensenyament. Vaig notar que gaudia. En primer lloc, perquè ell, que estava acostumat a les teories de la càtedra, apreciava la pedagogia pràctica i viscuda; en segon lloc, perquè es tractava de l'escola del seu poble natal, l'escola que ell recordava amb el més viu afecte, com a bon fill de Mont-roig.

Quan semblava que la visita ja estava acabada, li vaig dir: *"Ara li ensenyaré una cosa que segurament li resultarà interessant."* Vaig treure el llibre de matrícula i classificació de l'escola i li vaig dir: *"Miri, vostè va ingressar en aquesta escola el dia tal, de tal mes, de tal any. Com només comptava sis anys d'edat i no tenia instrucció, va ser destinat a la secció primera. Ho veu vostè, aquí registrat? Va romandre a la primera secció fins a tal dia, de tal mes, de tal any, en què va passar a disposició de la segona secció. Fixi's vostè",* vaig afegir, *"aquí està registrat el temps que hi va ser, perquè el dia tal, de tal mes i de tal any, va passar a la tercera secció. Consta aquí que va tardar més de dos anys i mig a passar a la quarta secció: quelcom anormal passaria en la vida de la seva infància quan no va poder apreciar-se cap avenç. No va tardar després a passar a la quinta secció, a la qual va ingressar en tal dia, de tal mes i de tal any. Va ser-hi fins a tal dia, en què vostè va passar a la secció sisena, o sigui, l'última en què va romandre fins a la sortida de l'escola, que va ser en tal data."*

El senyor Sardà estava estupefacte. No sabia què li passava. Ignorava que la seva vida escolar durant la seva infància estigués registrada amb tanta precisió. Després d'estar una estona meditant, em va dir: *"Senyor Soler, vol fer-me el favor de repetir-ho."* Jo li vaig explicar novament, fent-lo fixar en els guarismes que, d'una manera tan senzilla, consignaven aquelles dades tan interessants. Després li va preocupar per què apareixia que havia estat dos anys i mig sense fer cap avenç. Llavors jo li vaig dir que potser seria a causa d'haver estat malalt o d'haver romàs absent de la població. Després de meditar una mica va contestar: *"És cert, ja ho recordo: quan jo tenia uns vuit anys, amb motiu de la guerra, ens en vam anar a viure a Reus i, clar, vaig deixar de concórrer a aquesta escola."* Després em va formular aquesta pregunta: *"Com això és interessant, voldria saber si tots els mestres porten aquest registre."* Jo li vaig respondre que l'havia portat durant els vuit anys que vaig ser a Amposta. Aquí feia més de trenta anys que res s'havia anotat, perquè quan em vaig possessionar d'aquesta escola, la primera cosa que vaig fer

va ser classificar degudament els nens i registrar amb atenció tals classificacions, que és en el que consisteix portar el llibre de matrícula i classificació. *“Fixi's vostè bé, l'últim classificador ho és de data 1864. Es veu que els meus antecessors no donaven importància a tals minúcies, probablement es preocuparien de coses més transcendentals.”*

—*“Com que minúcies!”* —va replicar el Sr. Sardà—. *“Això és fonamental en la marxa d'una escola! Sense això —va afegir—, no se sap res de la vida escolar de cada nen i no es pot esbrinar amb certesa si avança amb la deguda regularitat i quines són les causes d'alguna anormalitat”.*

Vaig agregar que era cert el que acabava de dir, però que també era cert que a molts mestres no els interessa, o millor dit, que no els convé que les dades quedin registrades.

Summament impressionat, vam acabar la visita a l'escola. Després vam sortir a fer un passeig i, com és de suposar, la conversa d'aquella tarda va ser tota dedicada a comentar això del llibre de matrícula i classificació, i que la Llei de 1857 ja va disposar que l'haurien de portar totes les escoles oficials.

El senyor Sardà era professor de pedagogia a l'Escola Normal Central de Mestres a Madrid i mai no havia sentit a parlar de tal registre escolar. Ara comprenia que era necessari i que era molt natural que constessin aquestes dades en alguna part. El senyor Sardà havia viatjat molt, havia visitat moltes escoles a l'estranger i tenia publicat un llibre titulat *Estudis pedagògics*, del qual un dia em va dedicar un exemplar. S'havia preocupat de les doctrines d'il·lustres pedagogs, dels quals havia fet detingudes crítiques, havia fet gran propaganda per al millorament de l'ensenyament, però no havia estat mestre d'escola.

[...]

LA CREU D'ALFONS XII

Considero convenient tractar ara de l'expedient incoat perquè se'm concedís una distinció, proposat a la Junta, per l'inspector Federico Gómez.

Tan aviat com es va escampar la notícia pels carrers del poble que l'inspector d'ensenyament havia proposat el mestre de Mont-roig per a un premi, es va formar l'opinió que se'm concediria una Creu. L'inspector no va parlar de creus ni de premis, va parlar només d'una distinció. Feia poc temps que s'havia creat l'Ordre Civil d'Alfons XII, potser això va ser el motiu que es pensés en la Creu, mes jo tenia coneixement que no s'havia concedit mai a cap mestre de Catalunya. Em vaig preocupar una mica davant la desil·lusió que es produiria en el poble si, després, resultava una altra cosa. Sabia molt bé que molts expedients de premi acabaven concedint al mestre interessat les *“Gracias de Real Orden”*. Això seria el més probable que succeís. Llavors algun maliciós, que sempre n'hi ha, podria dir: *“Ca, home, ca!, res de creus. Crec que li han dit gràcies, res, moltes gràcies.”*

La Junta Local es va prendre la cosa seriosament i va procurar destacar el meu bon expedient per veure si s'aconseguia la Creu. Es van incloure còpies de totes les actes de visita d'Inspecció que vaig tenir tant a Amposta com a Mont-roig. Es va fer una relació en què es constatava que, quan jo vaig prendre possessió de l'Escola Nacional, hi havia uns seixanta nens matriculats i a l'escola privada uns quaranta-cinc i que, en tancar-se aquesta, tots els nens van passar a l'Escola Nacional, sumant-ne uns cent cinc. Que l'Escola Nacional, creixent els ingressos, retardant les sortides i regularitzant l'assistència, va anar en augment tots els anys. Es transcrivía l'increment que va tenir cada any fins a 1908, any en què la matrícula era de cent vuitanta-vuit alumnes, matrícula màxima, ja que no hi havia cap nen a Mont-roig que deixés d'assistir amb assiduitat a l'escola. A més a més, es van incloure certificacions conforme jo havia estat premiat, en concurs, pel meu treball que tenia per títol *“Mesures que pot posar l'escola per combatre el pecat de la blasfèmia”*, treball reproduït pel *Butlletí Eclesiàstic de la Diòcesi de Terol*. Com també que havia obtingut un altre premi pel meu treball que tenia per títol *“Què ha de fer el mestre per desenvolupar el patriotisme dels seus alumnes?”*. Es van incloure també certificats conforme havia fet classes d'adults gratis i en hores extraordinàries, perquè el dia dels exàmens demostrassin una cultura superior. De manera que la Junta no va escatimar mitjans perquè l'expedient es cursés amb les majors probabilitats d'èxit. Malgrat això, jo temia un fracàs, fundat en el fet que no s'havia concedit mai la *“Cruz de Alfonso XII”* a cap mestre, en canvi s'havien concedit bastants *“Gracias de Real Orden”*.

Amb aquest estat d'ànim, vaig escriure al senyor Sardà explicant-li tot el que havia passat arran de la visita d'Inspecció i apuntant-li els meus temors per un fracàs, davant les il·lusions que el poble s'havia format. Al cap de pocs dies, el senyor Sardà em va contestar per carta dient-me que havia tingut el gust de parlar del meu afer amb el senyor ministre d'Instrucció Pública i que havia tret molt bones impressions, que m'ho explicaria quan properament vingués a passar les vacances a Mont-roig; però que, per descomptat, m'anticipava que les aparences eren bones.

El senyor Sardà, complint allò que havia dit, va venir a passar les vacances d'estiu a Mont-roig. Jo el vaig visitar i, sense demanar-li, em va donar l'explicació que havia parlat amb el senyor Faustino Rodríguez Sampedro, ministre d'Instrucció Pública, al

Senat, respecte del meu expedient. El ministre li va dir de seguida que recordava l'expedient i que hi havia dos documents que, per si sols, bastarien per concedir la “Cruz de Alfonso XII” al mestre de Mont-roig. Encuriòsit el senyor Sardà, va preguntar al senyor ministre quins eren aquests dos documents, i li va contestar que quan anés al Ministeri passés pel seu despatx que els hi mostraria.

Al cap de pocs dies el senyor Sardà va anar al Ministeri i passà a saludar el senyor Rodríguez Sampedro al seu despatx. En preguntar-li per l'expedient del mestre del seu poble, el senyor ministre va estirar el seu calaix i va treure un voluminós expedient. El va fullejar una mica i va trobar els dos documents que tant li havien cridat l'atenció.

—“Miri vostè, aquests són els dos documents. Un document diu que el senyor Soler, quan va prendre possessió a Mont-roig, va trobar seixanta nens a l'Escola Nacional i a l'escola privada n'anaven quaranta-cinc, total, a Mont-roig, estaven escolaritzats cent cinc nens. El senyor Soler comença a treballar, augmenta el nombre d'alumnes, es tanca l'escola privada, tots els alumnes passen a l'Escola Nacional, i el nombre va en augment. Miri vostè, cent vint en tal any, cent trenta-dos en tal altre, cent quaranta-set en un altre, cent seixanta-cinc en un altre, cent setanta-nou en un altre, i, miri vostè, s'arriba al nombre de cent vuitanta-vuit, quan eren cent cinc els nens que inicialment concorrien a les escoles. A més a més, hi ha aquí un altre certificat d'un acord en què es fa constar la satisfacció que té la Junta de poder consignar en acta que a Mont-roig no hi ha cap nen d'edat escolar que deixi d'assistir a l'escola amb tota l'assiduitat i que, per tant, és impossible que la matrícula tingui algun augment. Què es pot demanar més a un mestre?” —va preguntar el senyor ministre.

A més a més, va afegir:

—“Estudiant l'expedient amb deteniment, es comprèn que aquest augment de matrícula fins a la màxima capacitat i que aquesta assistència fins a ser del tot completa, no són una altra cosa que els efectes d'una feina pedagògica excel·lent portada durant diversos anys. Feina que la concreten totes les actes esteses per les juntes locals en acabar els exàmens i les notes consignades pels inspectors en ocasió de tres visites oficials”.

El senyor ministre, tocant amistosament amb la mà l'espatlla del senyor Sardà, li va dir: “Nada, amigo mío, que concederé la Cruz de la Orden Civil de Alfonso XII al maestro de su pueblo.”

—“Amic Soler —em va dir el senyor Sardà amb emoció— dins de poc serà vostè Caballero de la Orden Civil de Alfonso XII. No li vaig dir per carta —va afegir— perquè anhelava aquest moment de participar amb vostè de la bona i legítima satisfacció que vostè ha de sentir davant l'aplaudiment oficial que, per part del ministre, es concedeixi a la seva meritòria feina, meritòria i continuada tasca en bé de l'ensenyament del país, amb l'elevat propòsit de contribuir a l'engrandiment de la pàtria”.

Acabat l'estiu vaig rebre l'ordre per la qual el rei em nomenava “Caballero de la Orden Civil de Alfonso XII”, a proposta de l'excel·lentíssim senyor “ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes”. Les autoritats locals i els altres amics, tots em van felicitar. A alguns no els va sorprendre el resultat, ja ho esperaven.

Al cap de pocs dies vaig enviar còpia del document i la quantitat de cinquanta pessetes al senyor Juan Clímaco Rierol, secretari de l'Associació Nacional del Magisteri, perquè em tragués el corresponent títol. El vaig rebre al cap de poc més de dos mesos, signat a més de Sa Majestat pel senyor comte de Romanones (Álvaro Figueroa), per haver-hi canvi de govern durant aquells dies. Després vaig adquirir la insígnia *pectora impeto*. Faltava el final, col·locar el diploma en un marc. Un dia vaig anar a Reus a la casa de marcs Francisco Sanromá del carrer Monterols, 25 i em van posar un luxós marc al meu diploma. Quan vaig anar a recollir-lo, l'amo de l'establiment em va dir que havia exposat el quadre a l'aparador i que moltes persones s'havien aproximat a llegir-lo. Alguns exclamaven que no havien vist mai cosa igual.

Nota del transcriptor: Exactament el títol original que es troba emmarcat diu: "*Don Alfonso XIII. Por la gracia de Dios y la Constitución. Rey de España. Por cuanto queriendo dar una prueba de mi Real aprecio a Vos Don Emilio Soler y Fors, he tenido a bien nombraros por mi Decreto de diez y ocho del corriente mes, Caballero de la Orden civil de Alfonso XII. Por tanto os concedo los honores, distinciones y uso de las insignias que os corresponden con arreglo a lo establecido en el Reglamento para la aplicación del Real decreto de 23 de Mayo de 1902, confiando por las cualidades que os distinguen, en que os esmerareis en contribuir al mayor lustre de la Orden. Dado en Palacio a veintidós de marzo de mil novecientos diez. Yo el Rey [signat]. El Ministro de Instrucción pública y Bellas Artes Alvaro Figueroa [signat]. Titulo de Caballero de la Orden de Alfonso XII a favor de Don Emilio Soler y Fors*".

L'ELECCIÓ DEL SENYOR AGUSTI SARDÀ SENADOR

Tan bon punt vaig saber que el senyor Sardà presentava la seva candidatura a senador per la província de Tarragona, vaig publicar en el nostre òrgan periodístic, *El Magisterio Tarraconense*, una circular dirigida a tots els mestres de la província recomanant-los la candidatura, d'acord amb el que havíem acordat amb els meus companys de directiva. El senyor Sardà era el nostre candidat, no per les seves idees polítiques, sinó per ser director de l'Escola Normal Central, del Consell d'Instrucció Pública, un bon amic dels mestres rurals i un afectuós company nostre com ell es titulava i, a més, era fill de la província.

Els mestres, sense fer política, podíem treballar eficaçment per a la candidatura. Tots els municipis designaven un compromissari per a les eleccions segons el cens de la població. Cada compromissari tenia dret a votar tres persones. Aquestes solien ser el candidat del Govern, el del partit polític a què pertanyia l'ajuntament i un candidat lliure. El mestre podia influir en l'ànim del compromissari del seu respectiu poble perquè en el tercer lloc de la candidatura posés el nom del senyor Sardà. Així els ho vaig fer entendre als meus companys i ho van fer amb el major interès. Era la primera vegada que els mestres prenién part en aquesta classe d'eleccions i els va despertar un gran interès.

Era costum en aquella època, a Tarragona, que cada compromissari portés a la capital de la província, a més de la seva esposa i fills, a dues persones més com a convidats. Eren hostatjats gratis en un bon hotel des del dissabte fins al dilluns. A més a més, podien anar a prendre cafè i copa gratis a diversos locals. Sempre hi havia algun gorrer que abusava de les consumicions i repetia més d'un cop. Aquesta bicoca era aprofitada per gairebé tots els compromissaris. Durant aquells dies a Tarragona hi havia una allau de forasters que abarrotaven les Rambles, i tots els altres carrers i llocs públics. El senyor Sardà em va explicar que la seva elecció a senador li havia costat vint-i-cinc mil pessetes de la seva butxaca i encara sort, va afegir, que va sortir triomfant perquè, de sortir derrotat, també hagués hagut de pagar la mateixa quantitat.

Hores abans de començar les eleccions a senador, la plaça de la Font estava plena de forasters. Vaig arribar a Tarragona el dia anterior i vaig coincidir amb un gran nombre de companys que caminaven enganxats a la jaqueta del compromissari, amb qui havien vingut a la ciutat aprofitant allò de l'hostalatge gratis. Se sentien pels carrers frases d'entusiasme cap a la candidatura del senyor Sardà. El diumenge, en obrir-se les portes del saló on havien de realitzar-se les votacions, a la presidència hi havia, a més dels components de la mesa electoral, alguns candidats, entre ells, el senyor Sardà. Jo em vaig col·locar entre un grup de mestres. Portava uns fulls del llibre d'assistència diària de l'escola, per anotar els vots de cada candidat, i feia una ratlla per cada vot, com s'acostuma a fer tots els dies en passar llista a les escoles. Per poder sortir triomfant el senyor Sardà, calculàrem que s'havien d'aconseguir uns cent vots, ja que qui no obtingués aquesta xifra resultaria derrotat.

Immediatament després de la votació, va començar l'escrutini que es va desenvolupar en el major silenci i amb gran expectació. En arribar el senyor Sardà als cent vots que havíem previst, es va produir a la sala una forta manifestació amb crits d'entusiasme que va cridar l'atenció del públic assistent. Acabada l'elecció, el president va proclamar senadors els tres candidats que havien tingut més vots. El senyor Sardà va ser el més votat amb cent trenta escrutinis a favor seu; emocionat per l'èxit electoral, corresponia

amb abraçades a les felicitacions dels amics.

EPÍLEG DEL TRIOMF DEL SENYOR SARDÀ

Tots els mestres que havíem assistit a la votació per a l'elecció de senadors, vam considerar el triomf del senyor Sardà com un triomf i un èxit dels mestres en particular i de l'ensenyament en general. Es va veure clarament que el nombre de vots que havien aportat els mestres rurals havia inclinat la balança electoral a favor del seu candidat. El senyor Sardà era la primera vegada que es presentava com a candidat republicà i va ser el que va obtenir més vots.

En el primer número de la revista *El Magisterio Tarraconense*, publicat després de les eleccions, es destacava el gran triomf que havia obtingut el senyor Sardà. Es ponderava la influència que havia tingut en el resultat el suport electoral rebut dels components del magisteri de la província. Els mestres estaven d'enhorabona, ja que era la primera vegada que havien presentat un candidat i havia sortit triomfant, la qual cosa els va aixecar la moral en adonar-se de la seva vertadera influència social i que la desconsideració que patien sovint era deguda més al mal comportament d'uns pocs que no del col·lectiu. Érem conscients del valor dels nostres esforços en el resultat de les eleccions i que havíem de continuar treballant per aconseguir algunes millores en profit de l'ensenyament i dels mestres.

Als cap de pocs dies, a la sala d'actes de “*El Porvenir*” de Mont-roig, es va celebrar un míting postelectoral que es va convertir en un vertader homenatge al senyor Agustí Sardà, al seu poble natal, per part dels seus correligionaris de la comarca. Van prendre part activa en l'acte el tinent d'alcalde de Reus, el senyor Ramon Pallejà, que era venedor de carn en una taula del mercat i tenia certes habilitats oratòries i s'expressava amb gran eloquència i correcció. També va assistir el senyor Ramon Mayner, comerciant de Reus, home de bona posició econòmica que acabava de triomfar en les eleccions de diputats a Corts per la circumscripció de Tarragona-Reus-Falset, i el senyor Julià Nougués, igualment diputat a les Corts.

El senyor Sardà va ser l'últim a prendre la paraula i el seu discurs va transcórrer amb gran admiració dels seus paisans, que veien en ell l'home encimbellat pels seus mèrits i per la seva absoluta honradesa. Després de donar les gràcies als que havien contribuït al seu triomf, va parlar, com a mestre, de la necessitat de continuar treballant per aconseguir una pàtria pròspera i que els ciutadans puguin tenir una formació i cultura sòlides per poder regir amb encert els destins del demà.

A Mont-roig hi havia un jove anomenat Elías Benaiges, que era representant dels republicans a la Junta del partit judicial de Reus, el qual es va encarregar de fer una ressenya de l'acte polític que s'acabava de celebrar, per enviar-la al periòdic *La Publicidad* de Barcelona. Jo desconeixia el treball de Benaiges. Els seus amics estaven esperant cada dia que arribés el diari a Mont-roig per veure en lletres de motlle l'article. Al quart dia va arribar i gran va ser la sorpresa en veure que no publicava l'article de l'amic Benaiges, sinó la d'un senyor que signava X, i que no se sabia qui era. Alguns van creure que potser fos algun dels acompanyants dels diputats senyors Mayner i Nougués. Van ensenyar de seguida el periòdic al senyor Sardà, que el va llegir amb interès i, en preguntar-li qui podia ser el senyor X, ja que ells ho desconeixien, els va contestar:

—*“Però, home! No heu endevinat encara que el seu autor és el senyor Soler?”*

A la qual cosa van replicar:

—*“Però si es trobava entre el públic a la sala del Casino sense prendre notes”.*

El senyor Sardà els replicà:

—*“És que el senyor Soler, per publicar un article com aquest, no necessita prendre nota de res”.*

Aviat van arribar els rumors a les orelles dels prohoms del Partit Republicà que el triomf electoral del senyor Sardà en les eleccions va ser degut, en gran part, als esforços fets pels mestres de les escoles en favor de la seva candidatura. Però no se'ls reconeixia el mèrit, perquè deien que havia estat com els treballs de l'esquirol que es mou molt però mai millora de posició. El comentari va molestar el col·lectiu de mestres rurals, els quals lamentaven que, després de tants sacrificis i ajuda prestada al Partit Republicà de forma desinteressada, els corresponien amb la major ingratitud, negant-los l'eficàcia i l'èxit obtingut. Jo em vaig assabentar del disgust dels meus companys i vaig tenir el propòsit de posar aviat les coses al seu lloc.

Durant les vacances d'estiu, el senyor Sardà va venir a passar un mes a Mont-roig, com en anys anteriors. Al cap de pocs dies d'haver arribat, li vaig dir que tenia ganes de parlar amb ell d'un afer d'interès per als mestres que jo representava. La mateixa tarda en parlàrem. Vàrem sortir a passejar, com de costum, i li vaig comentar el disgust dels mestres després de les eleccions en què havia estat elegit senador. De seguida vaig comprendre que el senyor Sardà coneixia el disgust dels seus correligionaris polítics en regatejar-los, nosaltres, l'exclusiva del triomf electoral. Em va dir: *“Ja sé que els mestres em volen, però comprenc també que van poder fer poca cosa al meu favor a causa de l'escàs prestigi que tenen als pobles.”* Jo vaig manifestar al senyor Sardà que el desprestigi del magisteri no era real. A la província hi havia quatre-cents mestres, i els que donaven motius de queixa a les autoritats eren una ínfima part. La gran majoria eren mestres dignes del càrrec, volguts pels pares dels seus alumnes i dels seus conveïns.

Va haver-hi un temps que molts mestres no cobraven els seus havers per la deixadesa i la mala gestió de l'Administració pública espanyola, que obligava els municipis a fer front a les competències d'ensenyament. Però li vaig dir al senyor Agustí que aquell abandó estava compensat per l'interès i suport que prestaven els municipis, i per l'estimació que els pares de família tenien als mestres dels seus fills i, en general, per l'afecte que es tenia a l'escola. Si els mestres no haguéssim tingut prestigi, haguéssim marxat de la població per dedicar-nos a altres ocupacions més lucratives. Però la gran majoria ni abandonaven els pobles, ni deixaven la seva carrera, ni deixaven de formar la seva pròpia família, i bastants donaven carrera als seus fills.

El senyor Sardà m'escoltava amb la màxima atenció. Mai havia sentit explicar veritats tan crues. Es va fer càrrec del fals ambient que envoltava el prestigi del magisteri.

Finalment em va dir:

—*“Veritablement, per poder jutjar és necessari haver escoltat prèviament les dues parts. Jo l’he escoltat amb molt gust a vostè perquè m’ha mostrat la realitat de la meua elecció”*.

Tot seguit, em va demanar una llista dels mestres que havien treballat més en la campanya electoral de la província i el poble on exercien, i li vaig donar. Posteriorment, em vaig assabentar que el senyor Sardà els havia enviat diversos lots de llibres per a l’escola a fi de fomentar la lectura a les aules.

No tinc el menor dubte que els mestres van treballar amb entusiasme i amb eficàcia en l’elecció del senyor Sardà com a senador per la província de Tarragona. Si els compromissaris dels pobles haguessin pogut votar un sol candidat, certament que els mestres haguessin pogut fer poc a favor de la seva candidatura, malgrat la seva bona voluntat. Sense el suport dels mestres, el senyor Sardà hagués obtingut noranta vots del Partit Republicà, i s’hagués quedat sense l’acta de senador en no arribar a la suma de cent. Amb els quaranta vots dels mestres va poder obtenir-ne cent i va ser el candidat més votat.

EL CASINO AGRÍCOLA DE MONT-ROIG

Les meves inquietuds per al millorament social em feien veure que no eren incompatibles les meves activitats docents amb els treballs necessaris per constituir alguna entitat civil. Vaig pensar que es podia crear un casino que podríem anomenar agrícola, amb la finalitat de reunir al seu entorn la gent del camp. Mont-roig, en aquella època, estava dividida en dos bàndols: els del Casino de Dalt i els del Casino de Baix, és a dir, els que votaven carlista o liberal. Vaig considerar necessari crear una altra entitat, en la qual s'integressin aquestes dues tendències.

Vaig aprofitar un període de calma política per començar a fer propaganda de la necessitat de constituir una entitat que, sense ser partidista, s'hi trobessin bé tots el veïns amb independència de les seves idees polítiques. Al començament, la meva propaganda no va aconseguir gaires adeptes —cal dir-ho tot—; però a mesura que anava passant el temps i es coneixien amb més detall els objectius, moltes persones s'hi anaven apuntant. Vaig reunir els primers constituents del futur casino i vàrem convenir que era necessari augmentar la informació per poder comptar amb una base de socis àmplia per formar la nova entitat.

Des del primer moment, acordàrem que el nom que li posaríem seria "Casino Agrícola", en atenció als interessos de la quasi totalitat dels socis. Vàrem llogar el pis principal de la millor casa de la plaça de la Constitució, coneguda per Casa Maseres, i ens hi vam instal·lar. Vam redactar tot seguit el reglament que hauria de regular-ne el funcionament. Jo mateix vaig presentar-lo al Registre del Govern Civil de Tarragona.

Fets els tràmits, es va nomenar president el senyor Salvador Jordi, que era el propietari que pagava més impostos de Mont-roig. Es va demanar que jo mateix formés part de la Junta, però vaig refusar l'ofertament, si bé els vaig prometre que els ajudaria en tot. El primer que vaig fer, doncs, va ser un primer acte públic que acredités el caràcter agrícola de la institució. I, per tant, vaig proposar que es pronunciés una conferència de caràcter purament agrícola que inaugurés les activitats socials.

Així mateix ho férem i vàrem invitar l'enginyer en cap de l'Estació Enològica de Reus, senyor Oliveres, perquè ens parlés d'algun tema propi d'agricultors. Va tractar de la cria dels vins, que tenia gran interès per a tots els socis, ja que a Mont-roig té molta importància el cultiu de la vinya.

El conferenciant, com a persona coneixedora a fons dels problemes dels vins, va desenvolupar el tema d'una manera amena i clara, i no va oblidar un seguit de problemes econòmics derivats dels desencerts en l'elaboració defectuosa dels vins de qualitat. Cada un dels assistents pensava en la millora que podia aplicar en l'elaboració dels seus vins. La lliçó va ser molt profitosa i es varen treure moltes ensenyances per a la pràctica diària del tracte de vins.

Els socis quedaren satisfets de la primera conferència pels coneixements que havien après en una tarda, així com el prestigi que donaria al Casino Agrícola organitzar aquest tipus d'actes, en els quals sobresortien els interessos comuns de tots els veïns.

Al cap de poc temps vaig insinuar la necessitat que se'n fes una altra sobre l'estalvi. A tothom li va semblar bé, atès que era un tema econòmic de força interès i sobre el qual no se'n sabia gaires coses des del punt de vista de les noves teories modernes.

Vaig anar a parlar amb el notari del poble, senyor Mariano Clanxet, que també era soci entusiasta del Casino Agrícola, i li vaig demanar que ens fes una conferència sobre el tema. Ell va sorprendre's de l'ofertament perquè no havia pronunciat mai una conferència en públic. Jo li vaig contestar: *"Doncs serà aquesta la primera vegada."*

La Junta Directiva del Casino va veure de bon grat el títol de la conferència i el nom de la persona que havia de fer-la. A instàncies meves, el president senyor Jordi, es va comprometre a fer la presentació del conferenciant.

Com comprendrà tot aquell que un dia llegeixi aquestes *"Les meves memòries"*, jo sempre vaig procurar que els meus amics també prenguessin part activa en les activitats i actuessin. No volia que la gent tingués la falsa creença que tot el que es feia era cosa del mestre, sinó que entre tots ho fèiem tot. Aquesta forma d'actuar participativa m'ha donat sempre molts bons resultats.

Vaig ensenyar al senyor Jordi un discurs de presentació del conferenciant per pronunciar-lo al començament de l'acte, ja que en Jordi no tenia gaire pràctica en aquestes situacions. El va memoritzar quasi completament i ningú va notar que no en fos l'autor. Se'n va sortir molt aïrosament.

El notari Clanxet va fer un discurs preciós, que tractava de l'estalvi de manera molt entenedora per a tots els assistents. Després d'explicar-ne els avantatges, assenyalà

quadres patètics del contrari, és a dir, del malbaratament.

El senyor notari va descriure les escenes que havia presenciat en l'exercici del seu càrrec amb motiu d'atorgar les escriptures d'hipoteques de finques, els propietaris de les quals no havien pensat mai en les necessitats de l'estalvi. Famílies d'excel·lent posició econòmica ho havien perdut tot per haver oblidat que, si a la vida hi ha moments de fortuna en què tot va amb el vent a favor, n'hi ha també d'altres en què l'adversitat fa trontollar els més sòlids fonaments familiars per manca de la previsió econòmica que representa l'estalvi. En sentir aquestes paraules del notari, a molts dels presents en la conferència els va venir a la ment alguns mont-rogens que havien perdut recentment tots els seus béns i la posició social per manca de la previsió necessària. El conferenciant va ser molt aplaudit i tots els socis del Casino es mostraven molt satisfets de la importància que anava adquirint la nova societat mont-rogenca.

LA CAIXA D'ESTALVIS I PRÉSTECES

Per la meua part, no vaig tardar a fer una conferència al Casino Agrícola sobre *"La caixa d'estalvis i préstecs"*, aprofitant l'ambient favorable que el senyor notari havia produït amb la seva interessant i oportuna conferència sobre l'estalvi.

Vaig dir que l'estalvi del qual els havia parlat el senyor Clanxet no volia dir pas amagar els diners sota una rajola en espera d'alguna necessitat, sinó disposar d'una quantitat per fer front a qualsevol eventualitat; però que aquesta quantitat de diners no havia d'ésser un capital mort, sinó que s'havia de convertir en un capital productiu i que donés beneficis als seus propietaris. Per això, sorgia la necessitat de crear una caixa en la qual es poguessin ingressar les quantitats estalviades mitjançant la percepció d'un interès.

L'objectiu, doncs, de la meua conferència aquella tarda a Mont-roig era donar les idees bàsiques per crear, en el si del recent fundat Casino Agrícola, una caixa d'estalvis i préstecs. Jo havia estudiat que la caixa podria pagar el tres per cent de les quantitats ingressades i cobrar el cinc per cent de les prestades. El tres per cent era l'interès que generalment donaven les caixes d'estalvis, operació que amb regularitat feien el Banc de Reus i el Banc de Valls a la província de Tarragona. També era d'un cinc per cent el rèdit que s'havia de pagar per a qualsevol quantitat demanada en forma de préstec, la qual arribava fins i tot al sis per cent, si es tractava d'un préstec hipotecari. Creia que amb el marge de beneficis de pagar un tres per cent als impositors i un cinc per cent als prestataris la caixa tindria vida i podria fàcilment fer aquestes operacions, tenint en compte que nosaltres no hauríem de pagar empleats ni lloguer de local, ja que utilitzàvem el del Casino Agrícola i hi treballàvem nosaltres gratis. És clar que les pretensions nostres havien de ser modestes: ni pensar de crear un gran banc, sinó d'administrar un petit capital per facilitar als veïns del poble els tràmits financers. La caixa funcionaria amb totes les garanties legals i hi hauria una junta directiva elegida democràticament i formada per persones que tinguessin tota la confiança del poble.

Pensava que els préstecs no havien de ser superiors a la quantitat de cinc-centes pessetes, ja que no es tractava de fundar un establiment que competís amb els bancs oficials. El que necessités una quantitat superior podia anar a qualsevol banc o hipotecar una finca. Es tractaria de préstecs donats a algun veí per sortir de les dificultats d'algun moment i no haver de demanar-ho com a favor a algun particular a qui després hauria d'agrair. També creïem que el préstec no havia de ser inferior a la quantitat de cinquanta pessetes, ja que tota quantitat prestada suposava un acord de la Junta i una tramitació que no valdria la pena si la quantitat era insignificant. L'horari de funcionament pensava que podia ser una hora la tarda dels diumenges. Vaig explicar que la caixa d'estalvis podria ser interessant tant per als veïns de bona posició econòmica com per als altres. Deia jo que a la pràctica passa que, quan una persona necessitada demana diners prestats, si se li fa el favor es queda en una situació humiliant i sempre ha de mostrar el seu agraïment. Si un dia d'eleccions se li demana el vot ha de votar el candidat que li proposa el prestador; perquè pensa que, si ell el necessita, li va fer un favor. Ara necessito el teu i m'has de correspondre. Si el que presta els diners és el forner, per exemple, ha de correspondre'l comprant-li sempre el pa encara que no li agradi.

Quin veí de Mont-roig no veurà de bon grat la creació d'una caixa de préstecs que, sense cap mena de dependència, permetrà disposar de petites quantitats sense anar a raure a ningú? *"Aquest és"*, vaig acabar dient, *"el projecte de creació d'una caixa d'estalvis i*

préstecs al Casino Agrícola de Mont-roig que sotmeto a la vostra aprovació.” El públic va aplaudir la iniciativa i vàrem convenir que s’hi havia de posar de seguida mans a l’obra. Alguns veien la cosa tan bonica que pensaven que era difícil que es convertís en realitat. Altres més entusiastes exclamaven: “Per què no hem de poder portar a la pràctica aquest projecte que ha explicat el senyor Soler? Tot depèn de nosaltres. No es tracta d’invertir-hi grans capitals. Es tracta tan sols d’una iniciativa de persones de bona voluntat i realment al Casino Agrícola no en manquen.”

FUNCIONAMENT DE LA CAIXA D’ESTALVIS I PRÉSTECES DE MONT-ROIG

Després de la meva conferència, es va acordar la creació de la Caixa d’Estalvis i Préstecs de Mont-roig, però faltava donar-hi la forma adequada. Vaig estar designat a fer el treball de redactar el reglament que havia de regular-ne el funcionament. Vaig anar a Reus a veure el Reglament del Banc de Reus que feia referència als préstecs. També vaig anar a Tarragona per aconseguir, de la sucursal del Banc de Valls, un exemplar del Reglament de la caixa d’estalvis i préstecs, de la qual havia escoltat molts elogis. En aquesta sucursal em varen exigir que imposés una quantitat encara que modesta per poder-me donar una còpia de l’esmentat reglament. Així vaig fer-ho, i hi vaig posar cinc pessetes, que després de trenta-cinc anys no he augmentat ni retirat.

Mentre feia aquests treballs, al Casino es parlava sovint de la caixa que s’anava a crear, tema que resultava molt de l’interès dels veïns perquè mai s’havia plantejat una iniciativa al poble d’aquest tipus.

Estudiats els reglaments dels bancs de Reus i Valls, en vaig redactar uns d’adaptats a les nostres necessitats i pretensions econòmiques. Es va aprovar la següent candidatura: Salvador Jordi, president; Francesc Sabater, vicepresident; Francesc Benach, vocal, i Emili Soler, també vocal; Francesc Gassó, dipositari; Pere Escoda, secretari comptador; Artemi Bargalló, vicesecretari. Vàrem inaugurar les activitats de la Caixa aportant cada membre de la Junta la quantitat de cinquanta pessetes. A mesura que anava passant el temps, la Caixa anava agafant més volada i augmentaven molt considerablement les imposicions. La filla del senyor Pere Escoda, farmacèutic i secretari de la Junta Directiva, va cobrar un llegat de mil cinc-centes pessetes i el va ingressar íntegre a la Caixa. Això va impressionar agradablement el públic i van seguir augmentant els dipòsits.

EL SINDICAT AGRÍCOLA

Tot el poble estava molt satisfet del funcionament de la Caixa d'Estalvis i Préstecs, ja que, sense ser una institució de gran envergadura, era proporcionada a la població de Mont-roig, fomentava la virtut de l'economia i afavoria, amb els seus préstecs, les persones necessitades. Però quan feia dos anys que funcionava, vàrem començar a opinar que encara podíem fer altres coses en benefici dels socis del Casino Agrícola, en particular, i de tota la població, en general. Jo vaig indicar que podíem estudiar la creació d'un sindicat agrícola. No va semblar malament la idea, però es considerava tasca de molta envergadura i difícil de portar a terme amb les soles forces que llavors comptàvem. Jo vaig defensar la teoria que si la cosa no es podia fer a gran escala, ho podíem intentar de forma modesta. Vàrem acordar fer una xerrada sobre aquesta possibilitat. Un diumenge a la tarda ens vàrem reunir i jo vaig exposar que un sindicat no era altra cosa que una agrupació de forces encaminades a aconseguir el que no seria fàcil aïlladament. Els sindicats es poden dedicar tant a comprar com a vendre productes, encara que generalment se'ls dóna aquest nom quan es tracta de la producció. Entenia que havíem de començar formant una col·lectivitat dedicada a la compra en comú. Les cooperatives de queviures no són altra cosa que sindicats que es dediquen a la compravenda de comestibles. Vaig proposar la formació d'una col·lectivitat per fer la compra de guano. Per donar a entendre la idea i la seva importància vaig començar preguntant:

—*“A quant es paga un sac de guano?”*

—*Un sac de guano pagat al comptat costa dinou pessetes.*

—*I si en comptes de comprar un sac, se'n compren vint?”*

—*Segurament que els donarien per divuit pessetes.*

—*I si se'n compren cinquanta?”*

—*Llavors la rebaixa seria més gran. Potser només ens cobrarien disset pessetes.*

—*I si la comanda fos de cent sacs?”*

—*Home, llavors la rebaixa podria arribar fins a les setze pessetes.*

—*Vagi vostè a saber fins on arribaria la rebaixa, ja que dependria de les disponibilitats i de la confiança que tinguessin amb els compradors”.*

Vaig seguir explicant que el que interessava era que la sol·licitud es fes en comú. Vàrem quedar de reunir-nos el següent diumenge i que cada soci indiqués el nombre de sacs de guano que necessitava. La realitat superà el que nosaltres havíem pensat. Veïns que no eren socis encarregaren a amics seus del Casino que, en fer la petició de sacs, en demanessin uns quants més per a ells que després es repartirien. En començar la sessió, ens vàrem reunir i jo vaig agafar llapis i paper per prendre nota de les comandes. Comptabilitzades les peticions vàrem superar els cinc-cents sacs. Es va designar una comissió de tres socis per anar a Reus a visitar els magatzemistes de guano i preguntar el preu del sac amb una comanda mínima de cinc-cents. Es va fer la proposta a tots els del ram per veure quina era la més barata. Alguns demanaren quatre dies per contestar.

Sempre es tractava d'un pagament al comptat. Al quart dia d'iniciar les gestions, se'ns va contestar que el preu del sac era de 14,50 pessetes comprant-ne una partida superior a 500.

El diumenge següent al Casino Agrícola no s'hi cabia; ja que tot el poble, en saber que per aquest sistema s'estalviaven cinc pessetes per sac, es varen interessar per la qüestió. I és que, veritablement, la unió fa la força, deien alguns. Es varen designar els carros dels socis que anirien a Reus a buscar la mercaderia, i es va determinar on havien d'anar en arribar a la població. Es portaria a domicili, ja que no comptàvem amb els magatzems necessaris per dipositar tanta mercaderia. L'èxit va ser total, i es va formar el propòsit de repetir. Es va parlar que el que s'havia fet amb el guano també es podia fer amb altres matèries com el sofre, sulfat, etc. Es va deixar constància que, amb el que s'havia fet, podríem fer coses de més envergadura i que, amb el temps, fins i tot es podria fundar un sindicat vinícola, tenint en compte el gran nombre de vinyes que hi havia al terme municipal, de les quals es treia la producció d'excel·lents vins.

HOMENATGE DEL POBLE DE MONT-ROIG

Qui hagi llegit la meva actuació pedagògica a Mont-roig, comprendrà que després de quinze anys d'exercir de mestre i de les mostres d'afecte que vaig anar rebent pel meu treball, en cessar per ascendir a inspector d'ensenyament primari, deixaria records difícils d'oblidar per a mi. Malgrat això, no s'interromperen les relacions personals amb els meus exalumnes, amb els seus pares i la resta d'amics, ja que tots els anys en ocasió de les vacances estiuenques passava més d'un mes a Mont-roig, on conservava les meves antigues amistats. Però mai a ningú no se li va ocórrer celebrar un acte que es correspongués amb la general simpatia que el poble em professava. Crec que això va ser a causa, principalment, del desprestigi dels meus successors en el càrrec. L'interí que em va succeir a l'escola era molt estrany, fins al punt que una vegada, havent-se celebrat una excursió popular al santuari de la Mare de Déu de la Roca, en arribar a casa seva, es va cobrir amb la bandera nacional de l'escola i, així abrigit, va aparèixer unes hores al balcó de casa seva. És més, un altre dia, amb motiu del bateig del seu fill, en comptes de llençar confits des del balcó de casa seva, segons costum, va llençar gran quantitat d'arengs, amb el natural disgust i estranyesa del veïnat. El seu successor, el senyor Mateu Barceló, mestre que havia estat de Pratdip, era un individu tan mal parlat i groller que va fer baixar molt el prestigi del paper del mestre. Recordo que va fer desaparèixer el llibre de visites de l'escola, perquè hi contenia elogis cap a la meva persona.

Amb aquest ambient desfavorable a l'escola, no cal estranyar-se que el poble no trobés un motiu per organitzar una festa en honor del mestre que durant quinze anys havien apreciat tant els veïns de l'un i l'altre partit. Però, finalment, el llarg contrast entre la meva actuació i la dels meus successors va motivar que es donés importància a la meva feina. El punt de partida per a l'homenatge es va trobar en l'èxit que dos exalumnes meus van obtenir a Madrid a les oposicions a places de categoria superior. Aquests dos alumnes van ser el senyor Josep Coll i el senyor Vicenç Vandellós, els quals van ponderar a Mont-roig les excel·lències del seu mestre i van animar els seus antics condeixebles a fer comprendre als pares d'aquests que estaven en deute amb el mestre dels seus fills.

La idea de gratitud va cristal·litzar en l'oferiment d'un àlbum amb les signatures de tots els meus alumnes. L'àlbum se'm va lliurar en sessió solemne celebrada a la sala de la casa consistorial. La corporació municipal es va associar a l'acte i va formular les invitacions a algunes personalitats. L'homenatge va tenir lloc l'any 1918, sis anys després d'haver marxat de Mont-roig. A la població continuava la divisió de liberals i carlins, però ni els uns ni els altres estaven al capdavant de l'Alcaldia. El comandament havia passat al Partit Obrer, el cap del qual havia estat alumne meu a la classe d'adults.

L'acte va començar amb un discurs de Josep Coll, que explicava l'objecte de l'homenatge que no era un altre que satisfer un deute que, gran part de la joventut de la Vila, tenia amb el que havia estat el seu mestre. Vicenç Vandellós va parlar en representació de tots els que havien estat alumnes meus. L'alcalde, que estava assegut a la meva dreta, va dir que en nom de l'Ajuntament s'honorava de presidir l'acte i s'associava al just homenatge amb la seguretat que amb això interpretava els desitjos del veïnat.

Després d'aquestes intervencions em vaig aixecar summament emocionat davant la representació d'un poble que concedia tota la importància a la cultura pública. Vaig

explicar que la meua dedicació a l'ensenyament era des de la meua infància. Que als 17 anys vaig obtenir per oposició l'Escola Nacional d'Amposta, que hi vaig exercir durant vuit anys, en els quals vaig desenvolupar la meua capacitat professional. Que als 25 anys, en la plenitud de la vida, vaig anar a Mont-roig a oferir als nens la meua experiència pedagògica i, el que és més interessant, el meu entusiasme i el meu amor a l'ensenyament. Aquí vaig estar quinze anys, fins als quaranta d'edat, en la flor de la meua vida, procurant sempre donar el major rendiment. Els meus èxits els demostra que, de 60 alumnes que vaig trobar en prendre possessió de l'escola, vaig arribar a tenir-ne 118 en una visita d'Inspecció. No puc deixar de recordar que, quan l'inspector va preguntar per què hi havia tants alumnes, després d'haver tingut el gust de comptar-los, l'alcalde senzillament va contestar: *"Senyor inspector, troba vostè tants nens a l'escola perquè en aquest moment no hi ha cap nen de Mont-roig fora d'ella."*

Sí, el poble de Mont-roig va correspondre als meus afanys pedagògics enviant-me amb assiduïtat tots els seus fills. D'això se'n va assabentar el Govern de S.M., per mitjà del meu expedient que va incoar l'autoritat local i que donà com a resultat la concessió de la Creu amb el títol de *"Caballero de la Orden Civil de Alfonso XII"*. Vaig ser el primer mestre de Catalunya a qui es va honorar amb tal distinció. No només vaig dedicar tots els meus treballs i els meus esforços a favor de la joventut d'aquesta vila, sinó que també vaig procurar el millorament d'afers vitals de Mont-roig. Aquí està aquest bell edifici escolar que es va construir per la meua iniciativa. En la formació de l'expedient ja vaig sol·licitar la subvenció de l'Estat; van continuar els meus treballs, gestions i preocupacions més de deu anys, amb l'adhesió legal de quatre ciutadans que, compenetrats amb mi, em van oferir tota la seva confiança. M'interessa recordar en aquest moment que, quan es construïa aquest edifici, els veïns en passar pel carrer exclamaven: *"De veritat, l'edifici és bonic, però massa gran per a Mont-roig."*

Quan es va construir l'edifici a Espanya encara no hi havia escoles graduades, totes eren escoles unitàries. Realment només per a escoles unitàries l'edifici resultava massa gran. Doncs bé, considerin vostès que si jo no hagués tingut la previsió que amb el temps les escoles s'havien de graduar, els meus plans haguessin estat més modestos, i en l'actualitat no podria haver-hi a l'edifici una escola graduada de nens amb tres seccions i una altra escola de la mateixa classe per a nenes. Persuadida la concurrència de la veritat d'aquesta observació, no va poder menys que prorrompre en calorosos aplaudiments.

"No vaig limitar els meus treballs a tot allò que tenia relació amb l'ensenyament, ho vaig estendre a d'altres ordres. Obra meua va ser la creació d'una caixa d'estalvis i préstecs que va beneficiar molt diversos veïns. Vaig iniciar també un sindicat dedicat a l'adquisició col·lectiva de gra, el qual haguéssim estès a d'altres productes si no hagués marxat jo d'aquesta vila."

Però aquestes les meves activitats, aquestes les meves manifestacions d'afecte als veïns de Mont-roig no havien estat correspostes. Sentia jo un buit davant la fredor de tants bons amics meus. Mes ara puc exclamar, amb la major alegria, que no hi ha termini que no es compleixi ni deute que no es pagui. Per això és gran la satisfacció que sento a hores d'ara, en veure'm correspost als meus desinteressats afanys. La gratitud d'amics tan estimats, repercuteix en el meu cor i em fa sentir gran plaer en recordar el meu interès a millorar l'ensenyament dels homes del demà, instruïnt-los per poder triomfar en la lluita de la vida."

Davant l'agraïment manifestat en aquest acte per vostès en representació de tot el poble, jo em dono per recompensat dels meus treballs, dels meus afanys, dels meus sacrificis i fins i tot de les meves preocupacions en benefici de la vila de Mont-roig.”

Aplaudiments afectuosos van ser el final de la meva intervenció. Tot seguit, es van servir uns típics pastissos que van assaborir els senyors de l'Ajuntament, els de la Comissió i diversos invitats.

Dels meus alumnes n'han sobresortit molts. Puc citar alguns com el senyor Josep Coll, que va ingressar a la carrera del Magisteri per oposició i va passar després a mestre de Barcelona, després va ser director d'un grup escolar i, més tard, director general d'ensenyament primari a Madrid.

Vicenç Vandellós és mestre per oposició de Barcelona. S'ha especialitzat en els estudis psiquiàtrics i ha publicat una obra de psiquiatria, de la qual no m'ha dedicat un exemplar, sinó l'obra.

El pare Boronat, escolapi, signà també l'àlbum. És actualment rector de l'Escola Pia de la ciutat de Granollers. Antoni Martí Bages, dedicat al comerç, va ser alcalde de Reus. El doctor Ferran Ramon Ferrando, catedràtic de Física a la Universitat de València, no signà l'àlbum per trobar-se absent. No obstant això, ja m'havia mostrat el seu agraïment. Quan va obtenir per oposició la càtedra de la Universitat de Múrcia, em va escriure una carta —que fins i tot conservo—, en la qual em diu que després del seu pare és a mi a qui em deu haver pogut guanyar la càtedra.

També signaren l'àlbum Alexandre Alabart i Josep Rovira, els dos mestres per oposició. Hi ha altres diversos alumnes que han sobresortit, sempre a base dels coneixements que varen aprendre a l'escola de Mont-roig sota la meva direcció.

ALBUM DE GRATITUD AL ILUSTRE SEÑOR DON EMILIO SOLER Y FORS

A nuestro Benemérito Maestro, en testimonio del afecto que le profesan sus discípulos agradecidos. Mont-roig marzo de 1918.

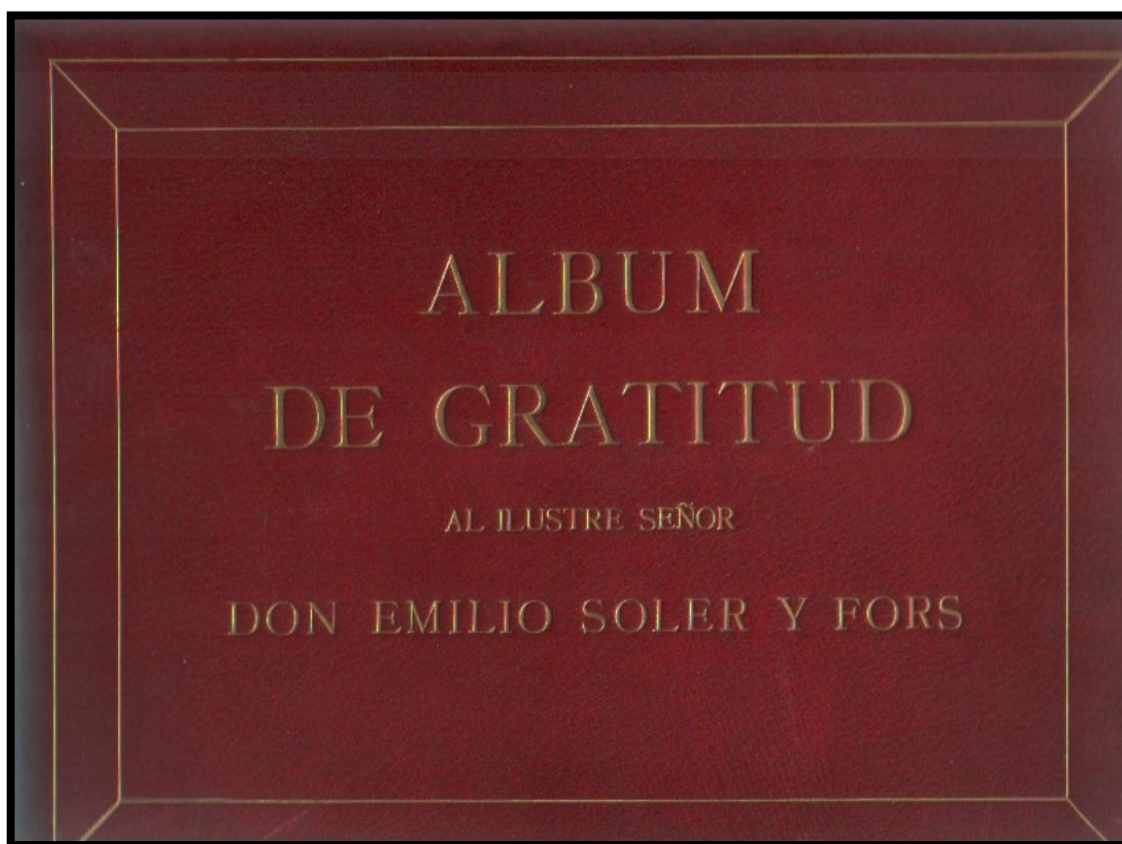
Siguen las siguientes firmas y rubricas

HONESTO ARAGONÈS
JOSÉ COLL Y MAS
JOSÉ ROVIRA
JOSÉ CABRÉ
ALEJANDRO ALABART
MIGUEL ALEU
FRANCISCO PELLICER
ERNESTO VIDIELLA
JAIME COLL MAS
SALVADOR ROVIRA
S. GAIRAL
JOSÉ ROIGÉ PUJALS
BIENVENIDO CARTÍ
JOSÉ PIÑOL
AMADO FIGUERAS
ENRIQUE ARAGONÈS
JUAN MARINÉ
ANTONIO BORONAT
SALVADOR GUAL
JOSÉ ARAGONÈS
JUAN ALABART
FERNANDO TODA
RAMON BORONAT
JOSÉ GUASCH
JOSÉ BORRÀS
JOSÉ VIÑAS
FERNANDO ROIGÉ
JOSÉ BARGALLÓ
JUAN GRIFOLL
JOSÉ BARGALLÓ SABATER
JAIME PUÑET
JOSÉ GAIRAL
ANTON SOLÉ AGUILÓ
RAFAEL VIRGILI
FERNANDO CIRIGETE
RAMON PIÑOL
MIGUEL FERRAN
BUENAVENTURA FERRAN
JOSÉ INGLÉS
TEODORO PUNYET
SALVADOR TODA
JOSÉ PIÑOL
PEDRO SOLÉ

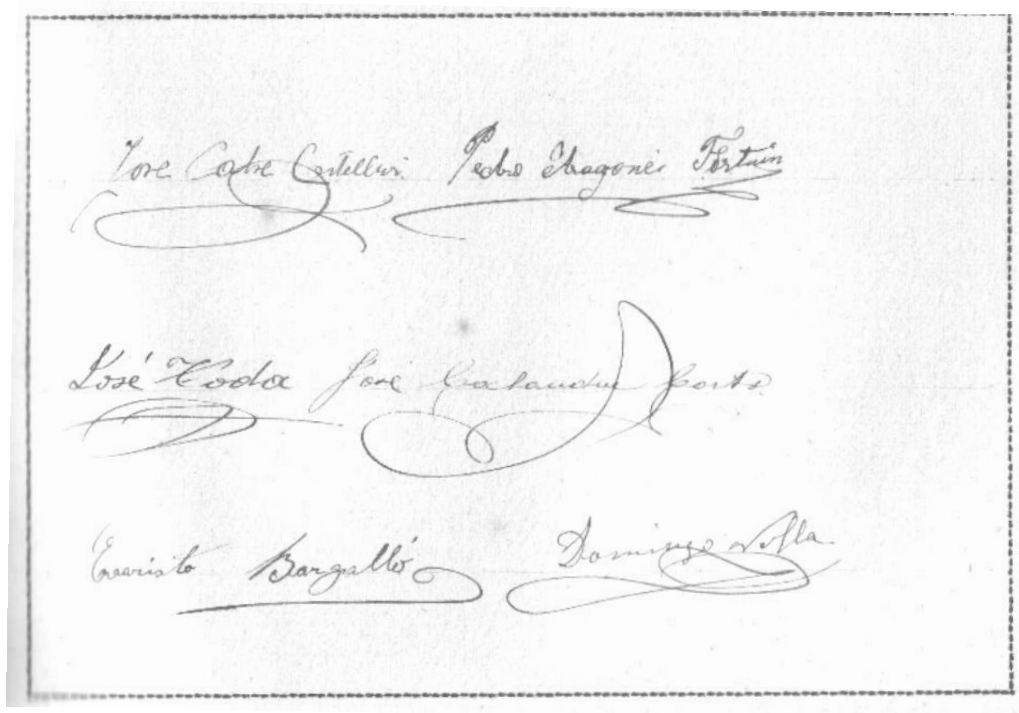
JUAN GUASCH
JOSÉ MUNTÉ
ANTONIO SOLÉ
SAVADOR ESCODA
PEDRO OLIVA
ARTURO ARAGONÈS
JUAN GUSACH
JOSÉ GÁLGERAN
JOSÉ OLIVA
MIQUEL CABRÉ
MIQUEL MARTÍ
MIGUEL MENDOZA
J. TORRABADELL
JOSÉ PASCUAL
JOSÉ FRAGAS
JOSÉ CORTÉS
DAVID ESCODA
J. RODRÍGUEZ
JAIME CAPAFONS
JOSÉ BADIA
JAIME NOLLA
FRANCISCO BRU
SALVADOR PORTAL
ANSELMO SOLER
JOSÉ MARTÍ
PEDRO MUNTÉ
MIGUEL HUGUET
MIGUEL SOLÉ
J. ARAGONÈS
ALBERTO PUÑET
JOSÉ MUNTÉ MARTÍ
ESTEBAN ENYVE
SALVADOR FONS
JUAN PONS
JUAN HEM
JUAN TUSET
JOSÉ SAVALL
JOSÉ BORONAT
MIQUEL TUSET
FRANCISCO TORT
PEDRO BLANCH
FRANCISCO BENACH
ERNESTO BENACH
SALVADOR PASCUAL
LUÍS GUASCH
JOSÉ GUASCH
LEANDRO FIGUERAS
CARLOS GUAL
FARNCSICO GUASCH
JAIME GUAL

ESTEBAN ARAGONÈS
JOSÈ MARTÍ MARTÍ
ANTONIO MESTRES
JOSÉ CABRÉ CASTELLON
PEDRO ARAGONÈS FORTUNY
JOSÉ TODA
JOSÉ CALA... CORTS
EVARISTO BARGALLÓ
DOMINGO NOLLA
JOAQUIN PELLICER
SALVADOR INGLÉS
JUAN MEDINA
FERNANDO MARTÍ
JOSÉ NOLLA
JUAN ARAGONÈS
JOSÉ ROURA
DOMINGO OLIVÉ
RAMON SALA...
JAIME ARAGONÈS
JOSÉ FIGUERAS
JOSÉ FORTUNY
ANTONIO COMPTE
VICENTE VANDELLÓS VENTOSA
MATEO GUASCH
JOAQUIN GONZALEZ
MIGUEL MARTÍ
FEDERICO BORONAT MUNTÉ
JOAQUIN BEL
JOSÉ OLIVÉ
FERNANDO RAMON
JOAQUIN OLIVA
PEDRO OLIVÉ
JUAN MARTÍ
JAIME BENAIGES
JUAN CAPAFONS
ANTONIO MARTÍ
MODESTO PUJOL
FRANCISCO BRU
SALVADOR VERNET
JOSÉ BRU
JOAQUIN BORONAT
RAMON RIBAS
FRANCISCO GUAL
MIGUEL ALSINA
NOLLA
JOSÉ BLANCH
JUAN MAS
JOAQUIN BARGALLÓ
EVARISTO BARGALLÓ
ANTONIO MESTRES

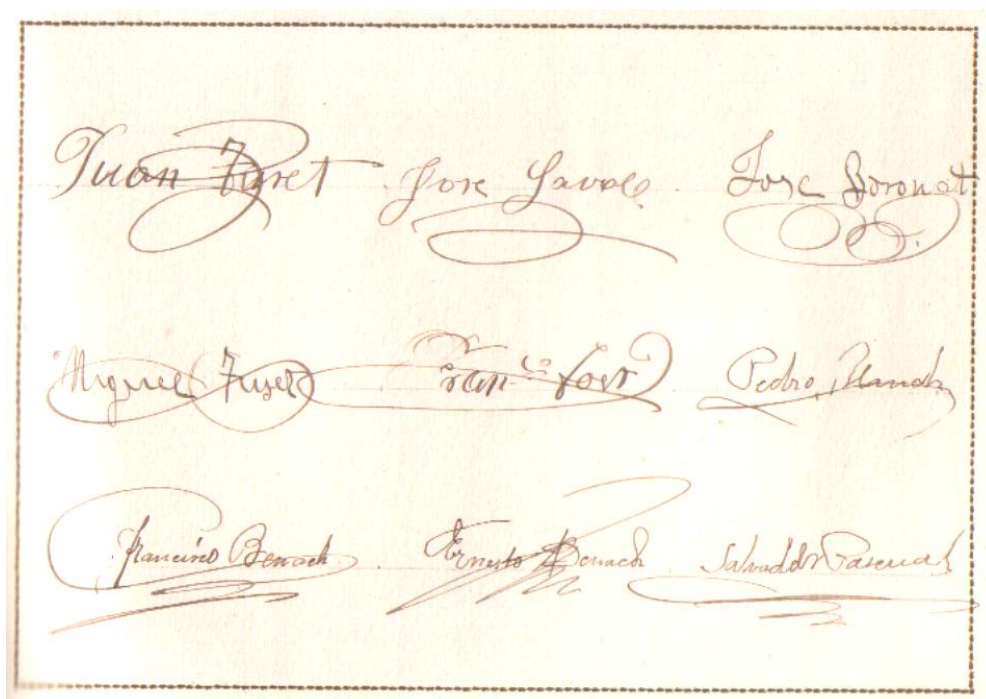
P. MUNTÉ
JOSÉ MUNTÉ
LUÍS MARÍ
BAUTISTA ANGUERA
MIGUEL GRIFOLL
TOMÀS PUJOL
ALFONSO NOLLA
MIGUEL BARGALLÓ
PEDRO BORONAT
JOSÉ BORONAT

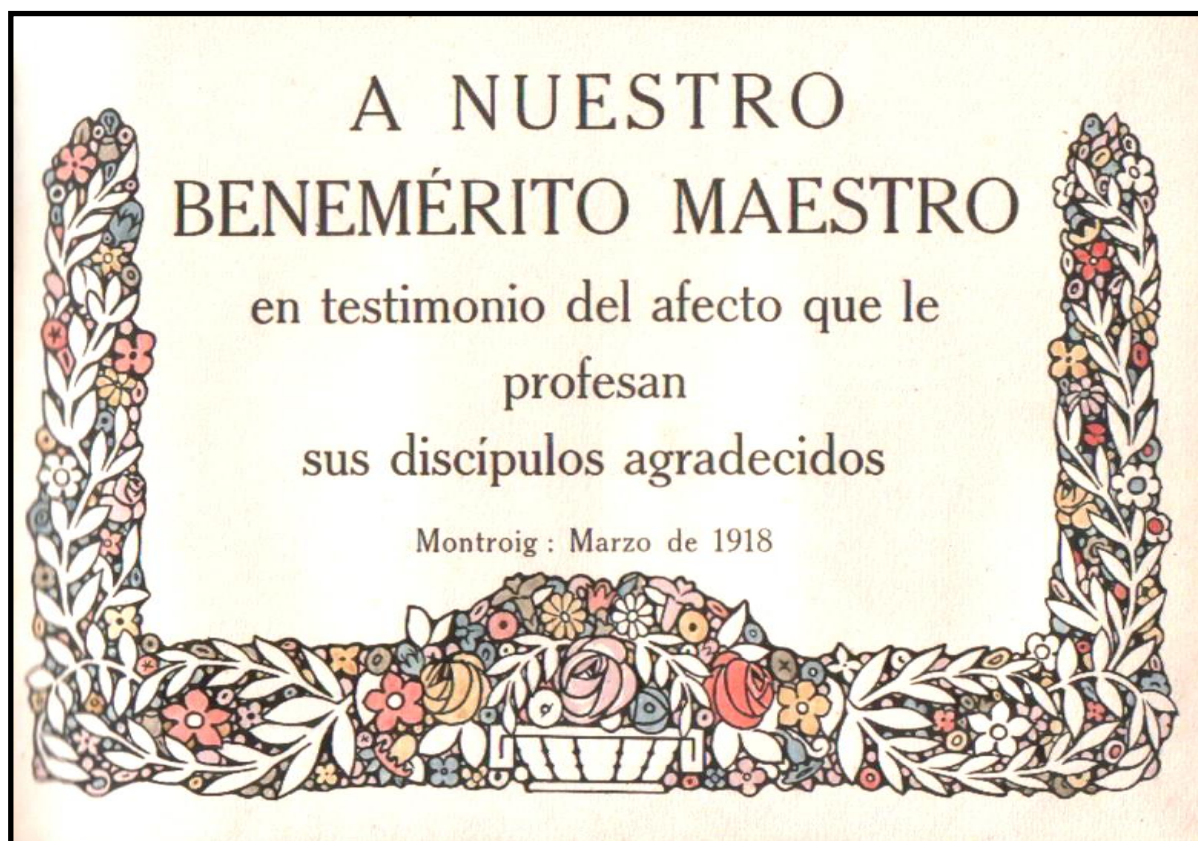
Àlbum lliurat per l'Ajuntament de Mont-roig el dia de l'homenatge que li varen retre tots els seus alumnes.

Pàgina de signatures d'alumnes d'Emili Soler en les quals es poden veure, entre d'altres, les de Domènec Nolla, Evarist Bargalló, Josep Toda, Pere Aragonès, tots ells exalumnes del mestre.

Una altra de les pàgines de signatures d'alumnes d'Emili Soler en les quals es poden veure, entre d'altres, les d'Ernest Benach, avi del conegut polític català, i el seu germà Francesc Benach.

Full de presentació del llibre de signatures dels exalumnes.

El Rector
de la
Universidad Literaria de Barcelona

B. L. M.

a SU MUY DISTINGUIDO AMIGO EL SR. INSPECTOR DE PRIME-
RA ENSEÑANZA DON EMILIO SOLER, Y SE PERMITE ROGARLE
TENGA LA BONDAD DE REPRESENTARLE EN LA CONFERENCIA QUE
EL DR. DON JOAQUIN DUALDE, CATEDRÁTICO DE ESTA FACULTAD
DE DERECHO, DARÁ MAÑANA DOMINGO A LAS 11 EN EL LOCAL
DE LA ESCUELA NORMAL DE MAESTROS DE BARCELONA, YA QUE
QUE POR HALLARSE EN IGUALADA LE ES IMPOSIBLE ASISTIR
A DICHO ACTO COMO TENIA PENSADO.

Valentin Carulla y Margenat
aprovecha esta ocasión para REITERAR UNA VEZ MAS
A TAN DISTINGUIDO Y ESTIMADO AMIGO, *el testimonio*
de su consideración y aprecio.

Barcelona 27 de NOVIEMBRE de 1915.

El rector de la Universitat, Valentí Carulla, delega en l'inspector de Barcelona Emili Soler l'assistència a la conferència que va fer el catedràtic de Dret Civil de la Facultat de Dret, Sr. Dualde. Valentí Carulla és l'avi del famós cardiòleg Dr. Valentí Fuster.

ÍNDEX

MOTIVACIÓ	3
PRÒLEG 1	4
PRÒLEG 2	6
LES MEVES MEMÒRIES	8
LA RELACIÓ AMB EL SENYOR AGUSTÍ SARDÀ	11
BUSCANT LA MANERA DE CONSTRUIR L'EDIFICI	17
EL SOLAR PER AIXECAR L'EDIFICI	19
CONSTRUCCIÓ DE L'EDIFICI ESCOLAR	24
COL·LABORADORS EN LA CONSTRUCCIÓ DE L'EDIFICI	27
INAUGURACIÓ DE L'EDIFICI	29
DISCURS QUE VAIG PRONUNCIAR EN L'ACTE D'INAUGURACIÓ	31
ALUMNES DEL MESTRE EMILI SOLER A MONT-ROIG	34
LA POLÍTICA A MONT-ROIG	36
MÉS DEL SENYOR AGUSTÍ SARDÀ	38
LA CREU D'ALFONS XII	41
L'ELECCIÓ DEL SENYOR AGUSTI SARDÀ SENADOR	44
EL CASINO AGRÍCOLA DE MONT-ROIG	48
LA CAIXA D'ESTALVIS I PRÉSTECES	51
EL SINDICAT AGRÍCOLA	53
HOMENATGE DEL POBLE DE MONT-ROIG	55
ALBUM DE GRATITUD AL ILUSTRE SEÑOR DON EMILIO SOLER Y FORS	58